

TUVET

TUTKIMUSPERUSTAISTA VAATIVAN
ERITYISEN TUEN KEHITTÄMISTÄ

EIJA KÄRNÄ
MIRVA POIKOLA
MERJA MANNERKOSKI
RIIKKA IISAKKA
ELINA KONTU
JENNI KOSKI
PAULIINA LAAMANEN
TERHI OJALA
SATU PELTOMÄKI
HENRI PESONEN
RAIJA PIRTTIMAA
VEERA RAUTIAINEN
ELLA RÖNKKÖ
ELINA TALJA
AINO ÄIKÄS (TOIM.)

Vaativaa tukea tutkimusperustaisesti

TUVET-hankkeesta tukea opettajille ja opettajaksi opiskeleville

Eija Kärnä, Mirva Poikola, Merja Mannerkoski,
Riikka Iisakka, Elina Kontu, Jenni Koski, Pauliina Laamanen,
Terhi Ojala, Satu Peltomäki, Henri Pesonen, Raija Pirttimaa,
Veera Rautiainen, Ella Rönkkö, Elina Talja ja Aino Äikäs (toim.)

Vaativaa tukea tutkimusperustaisesti
TUVET-hankkeesta tukea opettajille ja opettajaksi opiskeleville

PunaMusta Oy
Joensuu, 2021
ISBN: 978-952-61-4433-7 (nid.)
ISSN: 978-952-61-4434-4 (PDF)

SISÄLLYS

Tutkimusperustaisen vaativan erityisen tuen hanke TUVET	5
--	----------

Hankkeen tuloksia.....	13
-------------------------------	-----------

Vaativan erityisen tuen sisältöjen kehittäminen osana opettajien koulutusta	13
Vaativan erityisen tuen opintojaksojen yhteinen kehittäminen	17
Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintojakson kehittäminen.....	25
Täydennyskoulutukset vaativasta erityisestä tuesta	33
Kokemuksia täydennyskoulutuksista	36
Tutkimusperustaiset opetusmenetelmät vaativan erityisen tuen oppilaiden opetuksessa	39
Katsaukset eriyttämisen opetuksellisiin keinoihin sekä autismikirjon oppilaiden sosiaalisten taitojen tukemiseen	43
Moniammatillisen toimintamallin kehittäminen opettajankoulutukseen	44

TUVET-hanke osana vaativan erityisen tuen kehittämistä	49
---	-----------

Vaativan erityisen tuen kehittäminen – yhteinen asiamme.....	49
Miten kaksi kehittämistoimintaa (TUVET ja VIP) vahvistivat toinen toistaan?	52
Vaativa erityinen tuki käsite suurennuslasin alla	54
Perusopetuksen oppilas vaativan monialaisen tuen keskiössä	55

Hankkeen arviointia.....	59
---------------------------------	-----------

Koronapandemian vaikutus hankkeen toteutukseen	59
Mitä opittiin ja mitä jatkossa?	63

TUTKIMUSPERUSTAISEN VAATIVAN ERITYISEN TUEN HANKE TUVET

Eija Kärnä, Mirva Poikola, Merja Mannerkoski ja Raija Pirttimaa

Tutkimusperustainen vaativaan erityiseen tukeen liittyvän osaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa -hanke eli TUVET oli yksi opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman Opettajankoulutusfoorumin kehittämishankkeista. Hankkeen toiminnoilla vastattiin Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman Vaativan erityisen tuen ryhmän kehittämisohjelmaan, jonka mukaisesti vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen liittyvää osaamista, lapsen tuen tarpeen tunnistamiseen, toteuttamiseen ja arviointiin liittyvää osaamista sekä muuta erityispedagogista osaamista opettajien, erityisopettajien ja muiden oppilaan kanssa työskentelevien ammattilaisten perus- ja täydennyskoulutuksessa tulisi lisätä. Tämän lisäksi hanke tuki kansallisen vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston eli VIP-verkoston toimintaa. Hanketta toteuttivat Itä-Suomen yliopisto (koordinaattori) sekä Helsingin ja Jyväskylän yliopistot yhteistyössä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin kanssa. Hanke oli alkuperäiseltä kestoaltaan kaksi ja puoli vuotta (1.12.2018–30.6.2021), mutta COVID-19-pandemian vuoksi jouduttiin muokkaamaan toimintoja ja hakemaan jatkoaikaa vuoden 2021 loppuun saakka.

TUVET-hankkeen tavoitteena oli kehittää tutkimusperustaisesti sekä opettajankoulutuksessa että työssä olevien opettajien vaativan erityisen tuen osaamista. Vaativalla erityisellä tuella tarkoitettiin hankkeessa pitkäkestoista ja moniammatillista tukea oppilaille, joilla on esim. vakavaa psyykkistä oireilua, kehitysvammadiagnoosi tai monivammaisuutta. Hankkeen toteutus tapahtui viiden työpaketin avulla.

Ensimmäisen työpaketin tavoitteena oli koota ja levittää tutkimusperustaista tietoa vaativan ja erityisen tuen pedagogisista ratkaisuista. Tiedon kokoaminen toteutettiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsausta varten haettiin systemaattisesti kansainvälistä tutkimustietoa pedagogisista malleista ja käytänteistä, joilla pyrittiin tukemaan vaativaa erityistä tukea tarvitsevia peruskouluikäisiä oppilaita. Työpaketin tuotoksena

syntyi kaksi julkaisua, joista ensimmäisessä esitellään opettajajohtoisia menetelmiä, joilla voi tukea vaativaa erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta. Toisessa julkaisussa keskitytään ikätoverien tukeen perustuviin menetelmiin.

Toisen työpaketin toiminnot keskittyivät vaativan erityisen tuen sisältöjen kehittämiseen hankkeessa mukana olevien yliopistojen opettajankoulutuksissa. Kehitettävät sisällöt liittyivät sekä opettajien pedagogisten opintojen että erityisopettajien koulutusten opintojaksoihin. Kehittäminen kohdistui ensisijaisesti opintojaksoihin, joissa käsiteltiin vaativaa erityistä tukea. Sen lisäksi hankkeessa toteutettiin Itä-Suomen yliopiston ja Jyväskylän yliopiston kanssa yhteinen Inklusiiviset toimintaympäristö -opintojakso lukuvuosina 2019–2020 ja 2020–2021. Kaikilta opintojaksoilta kerättiin arviointipalautetta sisältöjen ja menetelmien kehittämiseksi. Usean yliopiston yhteiskehittäminen mahdollisti opintojaksojen sisällöllisen yhtenäistämisen hankkeessa mukana olevissa yliopistoissa.

Kolmannessa työpaketissa kehitettiin moniammatillista yhteistyömallia yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston harjoittelukoulun kanssa. Yhteistyön tuloksena syntyi moniammatillisen yhteistyön askelkartta, jonka konkreettinen kehittäminen ja kokeilu tapahtui normaalikoulussa. Kolmannessa työpaketissa keskityttiin lisäksi vaativa erityinen tuki -käsitteen uudelleenmäärittelyyn. Käsitteeseen liitetyt moninaiset tulkinnot tulivat esiin hankkeen alussa VIP-verkoston jäsenille lähettyssä kyselyssä sekä täydennyskouluksiin osallistuneilta kerätyssä palautteessa. Työpaketissa laadittiin käsitettä havainnollistava kuvio ja päädyttiin esittämään erityinen tuki -käsitteen korvaamista käsitteellä vaativa monialainen tuki tai vaativa tuki. Muutosehdotuksen perusteena oli muun muassa vaativan erityisen tuen sekoittuminen kolmiporaisen pedagogisen tuen käsitteisiin.

Neljännän työpaketin toiminnot liittyivät opettajien ja muiden vaativaan erityiseen tukeen liittyvien ammattilaisten täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutuksia järjestettiin yhteensä 16, ja niistä 12 ensimmäistä järjestettiin tilaisuuksina eri puolilla Suomea ja loput neljä koulutusta webinaareina koronapandemian vuoksi. Koulutuksella tavoitettiin noin tuhat opetus- ja muun alan ammattilaista sekä opettajaksi opiskelevia. Koulutuksissa käsiteltiin mm. lapsen osallisuutta ja oikeuksia moniammatillisessa yhteistyössä,

dialogisuutta, pedagogisia menetelmiä, toimintaympäristöjen moninaisuutta sekä opetus- ja kasvatustieteen ammattilaisten hyvinvointia.

Viides työpaketti keskittyi hankkeessa tapahtuvaan arviointiin. Hankkeen arvioinnin lähtökohtana käytettiin Kirkpatrickin (2007) arviointimallia. Arviointia tehtiin monipuolisesti hankkeen muihin työpaketteihin linkittyvästi. Hankkeen alussa tehtiin kysely VIP-verkoston toimijoille (N=103) moniammatillisen yhteistyön kehittämisestä. Kevät 2019 toteutettiin moniammatillisen yhteistyömallin kehittämiseen liittyvä tapaustutkimus, jonka tuloksia raportoidaan Riina Kovanen pro gradu -tutkielmassa. Vaativaan erityiseen tukeen liittyviä opintojaksoja arvioitiin kaikissa mukana olleissa yliopistoissa palautekyselyjen avulla. Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintokokonaisuutta arvioitiin kolmivaiheisella kyselytutkimuksella. Hankkeessa toteutettiin koulukulttuurin muutoksen tutkimus vuosina 2019–2021. Tämän lisäksi kaikkia täydennyskoulutuksien toteutumista ja merkitystä oman työn kannalta arvioitiin kolmivaiheisella kyselytutkimuksella, jonka tuloksia raportoidaan Merja Mannerkosken tulevassa väitöskirjassa.

TUVET-nettisivuilla haluttiin kuvata laajasti ja ajankohtaisesti hankkeen toimintaa. Hankkeen etenemistä ja vaativan erityisen tuen teemoja käsiteltiin erityisesti TUVET-blogissa, jota julkaistiin kerran kuukaudessa nettisivujen yhteydessä. Lisäksi blogiin saatiin useita vierailijakirjoituksia mm. vaativan erityisen tuen asiantuntijoilta sekä kasvatustieteen ammattilaisilta ja opiskelijoilta. Nettisivuille rakennettiin lisäksi materiaaliosio, johon koottiin kaikki hankkeessa tuotetut julkaistavat materiaalit. Näitä olivat muun muassa täydennyskoulutusten diasarjat, hankkeeseen liittyvät opinnäytetyöt sekä hankkeessa tuotetut opetusvideot. Tarkoituksena oli koota yhteen maksutonta ja avointa materiaalia vaativan erityisen tuen toimijoiden käyttöön. Koronapandemian alkaessa 2020 keväällä siirryttiin kouluissa vauhdilla etäopetukseen, minkä vuoksi tarjolla olevaa materiaalia pyrittiin vielä erikseen laajentamaan kokoamalla ulkopuolisten toimijoiden julkaisemia opetusmateriaaleja erityisesti etäopetuskäyttöön. Muiden tuottamille materiaaleille koottiin erillinen Materiaalipankki-sivusto.

TUVET-hanke pyrki markkinoimaan ja jakamaan tietoa toiminnastaan sosiaalisessa mediassa tuomalla siellä esiin hankkeen ajankohtaisia asioita. Täydennyskoulutuksista, nettisivujen uudesta sisällöstä ja kuukausittain

ilmestyneestä blogitekstistä tiedotettiin sekä Facebookissa että Twitterissä. Erityisesti hankkeen Facebook-sivujen seuraajamäärä kasvoi hankkeen loppuun saakka, ja tieto hankkeen toiminnasta ja tapahtumista levisi siten tehokkaasti. Seuraajamääriä ja julkaisuihin sitoutumista pystyttiin seuraamaan Facebookin ja Twitterin tarjoamista tilastoista. Hankkeen loppuvaiheessa keväällä 2021 seuraajia Twitterissä oli lähes 300 ja Facebookissa yli 550. Sosiaalinen media tarjosi myös mahdollisuuden tiedottamiseen esimerkiksi Facebookin ryhmissä Erkkamaikat, Erityisopettajat, Vaativa erityinen tuki sekä Oppimisvaikeudet ja erilainen oppiminen jakamalla hankkeen julkaisut niissä. Tätä hyödynnettiin erityisesti täydennyskoulutuksien aikatauluista ja sisällöistä tiedotettaessa.

Täydennyskoulutuksista tiedotettiin ja niitä markkinoitiin myös suorien kontaktien kautta. Erityisesti Aluehallintovirastot olivat aktiivisesti mukana hankkeen täydennyskoulutusten markkinoinnissa. Levitimme tietoa koulutuksista lisäksi suoraan kuntiin. Koulutuskooosteet lähetettiin ilmoittautumisajan alkaessa esimerkiksi koulutuspaikkakunnan lähikuntiin, ja webinaaritoteutuksella toteutetuista koulutuksista ja hankkeen loppuseminaarista lähetettiin tietoa mahdollisimman laajasti ympäri Suomea. Täydennyskoulutuksiin osallistumisen mahdollisuus tarjottiin myös alan opiskelijoille tiedottamalla niistä opettajankoulutusta järjestäviin yliopistoihin. Pyrimme informoimaan täydennyskoulutuksista myös kolmannen sektorin toimijoita ja yhdistyksiä, kuten Autismiliittoa, ADHD-liittoa ja Kehitysvammaliittoa. Koulutuksista lähetettiin tietoa myös eri ammattiliitoille, kuten Suomen erityiskasvatuksen liittoon sekä suoraan esimerkiksi erityisammattioppilaitoksiin.

Hankkeen toimintaa esiteltiin myös useissa julkisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa vuosina 2019–2021. Erityisesti yhteistyö VIP-verkoston kanssa näkyi siten, että TUVET-hankkeen toimintaa esiteltiin useissa VIP-verkoston tapahtumissa ja eri alueiden verkostopäivillä. Hankkeen johtaja Eija Kärnä oli esittelemässä TUVET-hanketta Educa 2020 -messuilla ja projektitutkija Mirva Poikola Jyväskylän ammattikorkeakoulun vaativan erityisen tuen seminaarissa. Lisäksi hankkeen toimijat eri yliopistoista ovat esitelleet hanketta omista yliopistoissaan sekä kasvatustieteen tapahtumissa, kuten Oppimisen tuen foorumilla sekä Kasvatustieteen päivillä. Esimerkiksi Kasvatustieteen päivillä vuonna 2020 TUVET-hankkeen toimijat Terhi Ojala ja Aino Äikäs pitivät osana

Inklusion tutkimus kasvatustieteissä -teemaryhmää vaativan erityisen tuen teemaan keskittyneen alaryhmän, jossa projektitutkija Merja Mannerkoski esitteli hankkeeseen liittyvää väitöstutkimustaan.

TUVET-hanke perustui kolmen yliopiston tiiviiseen yhteistyöhön, johon osallistuivat eri uravaiheissa olevat tutkijat. Hanketiimissä oli vastavalmistuneita kasvatustieteiden maistereita ja heidän rinnallaan jo pitemmän uran yliopistossa tehneitä ammattilaisia.

Hanketta toteuttavan tiimin koostumus osoittautui toimivaksi, vaikka sitä ei mitenkään tietoisesti suunniteltu esimerkiksi mentorointia toteuttavaksi eikä työskentelyssä korostettu kenenkään noviisiutta tai senioriutta. Eri uravaiheissa olleiden hanketoimijoiden yhteistyö tuotti myönteisiä kokemuksia tiimin jäsenille. Senioritutkijat saivat itseään nuorempien tutkijoiden tuomana hanketyöhön muun muassa uusia verkostoja, ideoita ja esimerkiksi digiosaamista. Noviisitutkijat saivat puolestaan kokeneiden projektitoimijoiden tuen esimerkiksi ripeään työn aloittamiseen, kun seniorien vastuu ja osaaminen talous-, sopimus- ja hallintoasioissa vapautti projektitutkijat luovaan työhön. Näin ollen TUVET-hankkeessa muodostui jaettua ja yhteistä sosiaalista pääomaa, joka on hyvinvoivan yhteisen työn perusta. Kokemustietoa ja hiljaista tietoa siirtyi puolin ja toisin.

TUVET-hanke on tarjonnut myös näköalapaikan akateemiseen maailmaan monille kasvatustieteiden opiskelijoille. Useat opiskelijat löysivät hankkeesta joko itselleen sopivan harjoittelupaikan tai mieluisan aiheen pro gradu -tutkielmaansa varten. Opiskelijoiden tehtävät hankkeessa vaihtelivat. Ne sisälsivät esimerkiksi aineiston käsittelyä, oppimateriaalin valmistamista sekä palaveri- ja suunnitteluun osallistumista. TUVET-hanke järjesti ohjausta ja opetusta sekä harjoittelijoille että pro gradu -tutkielman tekijöille. Hankkeesta löytyi harjoittelupaikka neljälle opiskelijalle. Jyväskylän yliopiston harjoittelijat olivat KK Anssi Mikkonen, KK Tiina Vilén ja KK, EO Mari Rissanen. Helsingin yliopiston harjoittelija oli KK Ella Rönkkö. Pro gradu -tutkielmia valmistui hankkeessa 13. Seuraavassa on lista tutkielmista.

1. Hyytiäinen, Sanni & Chafagi, Jasmin (2021). Alakoulun opettajien ja lastensuojelulaitosten työntekijöiden välinen yhteistyö. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/>

URN:NBN:fi:ju-20210422245

2. Kiviranta, Julia & Kasakkamäki, Elina (2021). Toiminta-alueittaisen opetuksen kehittämistarpeet opettajien kokemana. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202103021814>
3. Kovanen, Riina (2020). "Kenelles tää oikeestaan kuuluu?" Oppilashuoltotyötä tukevan moniammatillisen yhteistyön toimintamallin kehittäminen. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20201592>
4. Laamanen, Pauliina (ei vielä julkaistu). Toiminta-alueittain opiskelevat oppilaat opettajien puheessa. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
5. Metso, Kaisa & Ruotsalainen, Riitu (2021). Toiminta-alueittaista opetussuunnitelmaa toteuttavien opettajien verkostot ja niille annetut merkitykset. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202105072662>
6. Mäenpää, Vienaliina (2020). "Ikinä ei voi olla liikaa aikuisia." Koulun henkilökunnan käsityksiä kouluhyvinvoinnista ja sen tukemisesta psyykkari-toiminnan kautta. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200674>
7. Mäkelä, Moona & Turpeinen, Viivi (2021). Opettajuus vaativan erityisen tuen kontekstissa. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202106153733>
8. Rautiainen, Veera (2020). Vaikeimmin kehitysvammainen oppilas koulupolkunsa ja oman elämänsä päähenkilönä?: toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen kytkeytyviä huolenaiheita. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202101071073>
9. Rissanen, Mari (2020). Tutkimusperustaisten opetusmenetelmien käyttö vaativan erityisen oppilaiden opetuksessa opettajien raportoituina. Eryityspedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202005183283>

10. Rönkkö, Ella (2021). Koulupäivän rakentuminen toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa opettajien kuvaamana. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202107053400>
11. Savolainen, Johanna (2021). "Ainut toimiva keino oli aito läsnäolo" – Vaativan erityisen tuen pedagogiset ratkaisut. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20210616>
12. Sipilä, Miina (2019). Laaja-alainen osaaminen toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201905212065>
13. Soikkeli, Suvi (2021). Oppilaiden kouluhyvinvointi huoltajien näkemyksissä ja kokemuksissa. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20210165>

HANKKEEN TULOKSIA

TUVET-hankkeessa tehtyjen toimenpiteiden tuloksena syntyi monenlaista uutta tietoa ja osaamista. Hankkeen aikana kehitettiin kaikissa kolmessa toiteuttajayliopistossa opettajankoulutusten opintojaksojen sisältöjä huomioimaan paremmin vaativan erityisen tuen oppilaiden tukemista sekä koulujen kehittämistä inklusiivisemmiksi. Täydennyskoulutusten avulla päivitettiin ja syvennettiin vaativan erityisen tuen henkilöstön osaamista tutkimusperustaisesti. Hanke tuotti monenlaista tutkimusperustaista tietoa, materiaaleja ja parhaimpia käytäntöjä, joiden avulla voidaan vahvistaa opiskelijoiden, opettajien ja koulutuksen järjestäjien osaamista vaativasta erityisestä tuesta. Koottu tieto ja materiaalit ovat jaossa hankkeen verkkosivuilla vuoden 2026 loppuun saakka. Hankkeessa tuotettiin lisäksi tutkimusperustainen moniammatillinen yhteistyömalli, jota voidaan hyödyntää opettajankoulutuksessa sekä täydennyskoulutuksessa, sekä annettiin ehdotus perusteluineen vaativa erityinen tuki -käsitteen muuttamisesta vaativa tuki -käsitteeksi. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tarkemmin edellä mainittuja hankkeen tuloksia.

Vaativan erityisen tuen sisältöjen kehittäminen osana opettajien koulutusta

Satu Peltomäki, Henri Pesonen, Veera Rautiainen, Ella Rönkkö ja Elina Kontu

Työpaketin tavoitteena oli kehittää vaativan erityisen tuen sisältöjä erityisopettajien koulutuksessa. Tämä toteutettiin kehittämällä Helsingin yliopiston kahden opintojakson eli opintojaksojen Vaativa erityinen tuki (5 op) ja Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki (5 op) sisältöjä. Kurssien kehittämisen ohella työpaketissa tuotettiin videomateriaalia paitsi yliopistojen käyttöön myös kaikille avoimesti nähtäväksi. Kurssien ja opetusmateriaalin kehittämisen lisäksi työpaketissa keskityttiin koulun toimintakulttuurin kehittämisen ja yhteenkuuluvuuden tunteen teemoihin tutkimuksen näkökulmasta. Työpaketissa toteutettiin toimintakulttuurin muutokseen liittyvä yhteistyöprojekti erään

alakoulun kanssa, ja sitä varten kerättiin monipuolisesti aineistoa sekä opetushenkilökunnalta että oppilailta. Lisäksi työpaketissa tarkasteltiin opettajien ja koulunkäynninohjaajien yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumista. Tutkimusartikkeli on arvioitavana. Seuraavaksi esittelemme tarkemmin työpaketin sisältöjä.

Vaativa erityinen tuki -kurssia kehitettiin TUVET-hankkeessa yhteistyössä muiden hankkeen toimijoiden kanssa. Helsingissä kurssille suunniteltiin erilaisia oppimistehtäviä, liitettiin uutta lisämateriaalia tuoretta ja ajankohtaista tutkimusta painottavasti sekä panostettiin erityisesti henkilökohtaisen opintojen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) laatimisen ohjeistukseen ja harjoitteluun. HOJKS-tehtävää kehitettiin erityisesti lukuvuosien 2019–2020 ja 2020–2021 välissä. Kurssin sisällöstä ja kehittämisestä kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki -kurssi (5 op) on kaikille opettajan pedagogisia opintoja suorittaville varhaiskasvatuksen opettajille, luokan-, aine- ja erityisopettajille sekä aikuiskasvattajille suunnattu opintojakso. Kurssille osallistuu vuosittain noin 700–800 opiskelijaa. Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki -kurssin osalta kurssin tavoitteiden kannalta olennaisia luentoja videoitiin TUVET-hankkeen toimesta. Näitä videoita editoitiin kokonaisuuksiksi, joita pystyttiin myöhemmin hyödyntämään opintojakson Moodle-ympäristössä verkossa tapahtuvassa opetuksessa.

Työpaketin toteuttamalla videoilla käsiteltiin vaativan erityisen tuen teemoja ja painotettiin uusinta tutkimustietoa, selkeyttä ja saavutettavuutta. Kaikille avoimesti katsottavaksi on julkaistu yhteensä viisi videota TUVET-hankkeen YouTube-kanavalle. Kaksi videoista on toteutettu englanniksi ja kolme suomeksi. Kaikki videot ovat suomenkielisin tekstityksin katsottavissa. Loput videoista ovat hankkeen kolmen yliopiston (Itä-Suomen yliopiston, Jyväskylän yliopiston ja Helsingin yliopiston) käytössä tai Oppimisen ja hyvinvoinnin tuki -kurssin materiaalina.

Kaksi englanninkielistä kaikille avointa videota käsittelevät kosketusvies-
tejä. Kummallakin videoilla esiintyvät Riitta Lahtinen ja Russ Palmer. *Musical and Social Haptics: Background* -videolla kerrotaan musiikkihaptiisien kehittämisestä sekä sosiaalis-haptisen kommunikaation päätutkimusalueista. *Haptics in Action* -videolla esitellään, miten haptiisit eli kosketuksella annettavat

viestit toimivat. Videolla esitellään musiikin haptiiseja, tilan kartoittamista selkään sekä kasvojen ilmeitä.

Vaativa erityinen tuki toisella asteella -videolla ammatillinen erityisopettaja Tuula Jägerroos ja opiskelija Valtteri Hakala esittelevät vaativan erityisen tuen toteuttamista TELMA-koulutuksessa. Luennolla käydään läpi mm. TELMA-koulutuksen tavoitteita, sisältöjä ja tukikeinoja sekä opiskelijoiden palveluverkostoja. *Kohtaamisia perheen ja asiantuntijoiden välillä* -videolla puolestaan keskustellaan perheen ja eri asiantuntijoiden, kuten terapeuttien, opettajien ja ohjaajien välisistä kohtaamisista. Anne Patrikka kertoo perheen näkökulmasta, mitä onnistunut kohtaaminen vaatii ja minkälaista vuorovaikutus on onnistuneessa kohtaamisessa.

Viides video toteutettiin podcast-tyylisenä, ja se käsittelee etäopetusta poikkeusoloissa. Erityisluokanopettaja Sanna Saarsola ja koulunkäynninohjaaja Johanna Punakivi kertovat etäopetuksen toteuttamisesta pienryhmässä. Podcastissa keskustellaan etäopetuksen suunnittelusta, erityisen tuen toteuttamisesta, opettajan ja ohjaajan työnjaosta, luokkien välisestä yhteistyöstä sekä yhteistyöstä kotien kanssa.

Työpaketissa toteutettiin kehittämisprojekti yhdessä erään alakoulun kanssa. Projektissa tarkasteltiin uuden alakoulun toimintakulttuurin rakentumista sen ensimmäisen lukukauden aikana ja kartoitettiin koulun kehittämiseen liittyviä tekijöitä. Aineisto koostui koulun opetushenkilökunnan eli koulunkäynninohjaajien, opettajien ja rehtoreiden haastatteluista ja heille suunnatuista kyselylomakkeista, oppilaiden haastatteluista sekä oppituntien havainnoinneista. Aineistosta koottiin koulun henkilökuntaa ja rehtoreita varten laajempi raportti, jonka avulla he voivat kehittää kouluaan ja saada uusia näkökulmia omaan työskentelyyn ja toimintatapoihin. Kehittämisprojektin yhteydessä alakoululaisilta kerättiin myös kirjoitelmia. Kirjoitelmia kirjoittivat sekä yleisopetuksen että pienryhmän oppilaat eri vuosiluokilta. Oppilaat kuvasivat kirjoitelmissaan uuden koulun ensimmäistä syksyä ja ajatuksiaan sen kulusta. Kirjoitelmissa oppilaat keskittyivät erityisesti omiin lempipaikkoihinsa koulussa sekä kertoivat, mikä koulussa on kivaa, parasta tai tylsää.

*"Koulussa on parasta: kaikki."
"Lempipaikka koulussa on aistihuone."*

2-luokkalaisten piirustuksia uuden koulun kivoimmista asioista:

kiva a o n e t t ä
l u o k k a o n s i i s t i

Vaativan erityisen tuen opintojaksojen yhteinen kehittäminen

Aino Äikäs, Henri Pesonen ja Raija Pirttimaa

Kaikissa TUVET-hankkeeseen osallistuneissa yliopistoissa on tarjolla vaativaan erityiseen tukeen liittyvä opintojakso, ja hankkeen aikana kerättiin systemaattisesti yhteistä palautetta opintojaksoista kahden vuoden ajan. Saadun palautteen perusteella opintojaksojen sisältöjä kehitettiin.

Erityispedagogiikan yhteisiä opintoja on mietitty vuosien ajan. Aika ajoin eri yhteydessä on puhuttu yhteisestä erityispedagogiikan perusopintojen kokonaisuudestakin. Vaikka tähän ei kuitenkaan TUVET-hankkeen aikana ryhdytty, erityispedagogiikan opintojaksoja vaativan erityisen tuen osalta kehitettiin yhdessä. Vaativan erityisen tuen teemoja sisältävät opintojaksot ovat ajankohtaisia ja tärkeitä, ja niille osallistuu Helsingin, Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistoissa vuosittain noin 420 opiskelijaa. Nämä opintojaksot ovat Helsingissä ja Itä-Suomessa syventävissä opinnoissa ja Jyväskylässä aineopintojen valinnaisissa opinnoissa. Me opintojaksojen opettajat tai näiden opintojaksojen suunnittelussa mukana olleet koimme hyväksi materiaalien ja ideoiden jakamisen vuosien 2020 ja 2021 aikana. Vuoden 2021 loppupalaute kertoi meille sen, että yhteistyössä ja kehittämisessä oli menty eteenpäin. Yhteisen keskustelun ja opintojaksojen yhteiskehittämisen tarve on ollut ilmeinen, ja työtä olisi hyvä jatkaa tulevaisuudessakin.

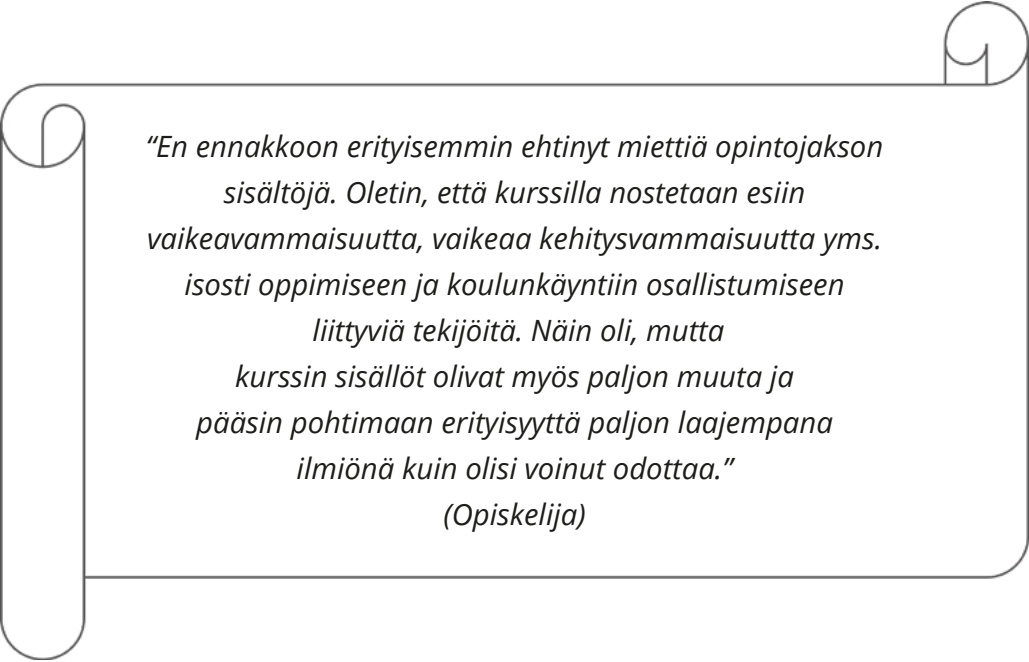
TUVET-hankkeen aikana kehitettiin opetusta yhdessä, jaettiin materiaaleja ja perehdytettiin toisiamme käyttämiimme Moodle-ympäristöihin. Pähkäilimme yhdessä, miten vaativan erityisen tuen asioita opiskelijoidemme kanssa käsittelemme. Lisäksi halusimme kerätä yhteisen palautteen, jotta saadaan yhteistä tietoa siitä, mitä kolmen yliopiston opiskelijat ymmärtävät vaativan erityisen tuen käsitteestä ja millaisena he kokevat opintojaksojen annin.

Keväällä 2020 palautteeseen vastasi yhteensä 105 opiskelijaa ja keväällä 2021 yhteensä 143 opiskelijaa. Keväällä 2020 palautteeseen vastanneista 38 % oli UEF:n, 50 % HY:n ja 12 % JY:n opiskelijoita, ja keväällä 2021 UEF:n opiskelijoita oli vastanneiden joukossa 49 %, HY:n opiskelijoita 41 % ja JY:n 10 %. Valtaosalla vastanneista ei ollut paljonkaan työkokemusta erityisopettajan

tehtävistä: keväällä 2020 vastaajista 78 % ja keväällä 2021 vastaajista 84 % ilmoitti, että työkokemusta erityisopetuksen tehtävistä oli alle kaksi vuotta tai ei lainkaan.

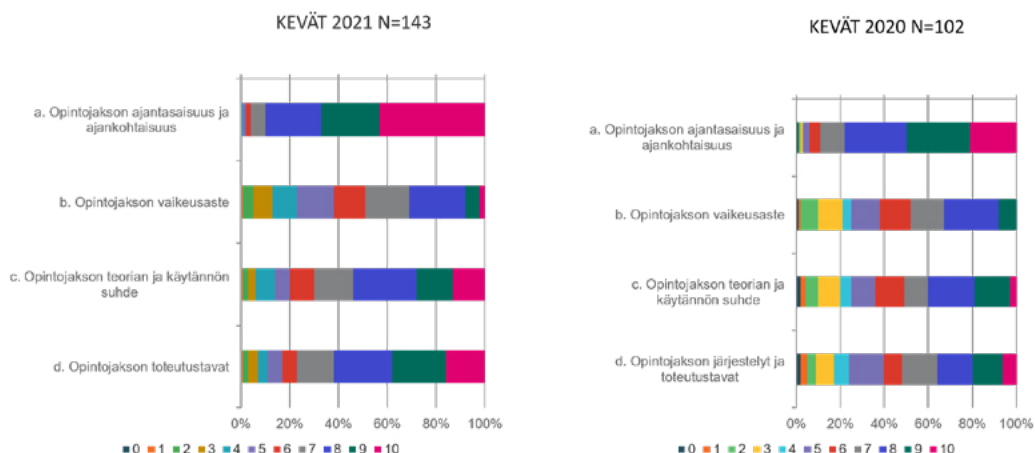
Opiskelijoille suunnattujen palautekyselyiden perusteella voimme sanoa, että TUVET-hankkeen aikana jo ennestään varsin positiivista palautetta saaneet opintojaksot kehittyivät entisestään.

Odotukset opintojaksoilta koettiin seuraavasti. Vuonna 2021 opiskelijat kokivat sisällöt vähemmän tuttuina kuin aiempina vuosina, mikä lienee positiivista erityispedagogiikan syventävien opintojaksojen kannalta. He kuitenkin kokivat saaneensa enemmän antia vuonna 2021 kuin vuonna 2020.

"En ennakkoon erityisemmin ehtinyt miettiä opintojakson sisältöjä. Oletin, että kurssilla nostetaan esiin vaikeavammaisuutta, vaikeaa kehitysvammaisuutta yms. isosti oppimiseen ja koulunkäyntiin osallistumiseen liittyviä tekijöitä. Näin oli, mutta kurssin sisällöt olivat myös paljon muuta ja pääsin pohtimaan erityisyyttä paljon laajempina ilmiönä kuin olisi voinut odottaa."
(Opiskelija)

Myös opintojaksojen sisältö ja toteutus arvioitiin paremmaksi kuin aiempina vuosina (kuviot 1.). Opintojaksoilla käsiteltiin opiskelijoiden kokemuksen mukaan tärkeää ja ajankohtaista sisältöä molempina vuosina, mutta kuitenkin keväällä 2021 arviot olivat kokonaisuutena positiivisempia. Teorian ja käytännön suhde opintojakson toteutuksessa koettiin keväällä 2021 positiivisempina, ja myös toteutustapoja pidettiin keväällä 2021 parempina kuin vuonna 2020.

Kuvio 1. Palaute opintojaksojen sisällöstä ja toteutuksesta

Opintojaksojen oppimateriaaleja ja kirjallisuutta arvioitiin vuonna 2021 positiivisemmin kuin vuonna 2020. Oppimateriaalien selkeys, ymmärrettävyys ja ajankohtaisuus näyttäytyivät positiivisempina vuonna 2021. Oppimateriaalien saavutettavuus koettiin vuosina 2020 ja 2021 hyvin samanlaisena, ja opintojaksot olivatkin molempina vuosina painottuneet verkko-opetukseen. Opintojaksojen materiaalit ovat kaikilla opintojaksoilla saatavilla kunkin opintojakson sähköisessä oppimisympäristössä Moodlessa.

Viimeisenä arvioitavana seikkana opettajan toiminta opintojaksoilla arvioitiin keväällä 2020 varsin hyväksi mutta vuonna 2021 vielä paremmaksi. Käytettyjä opetusmuotoja pidettiin kiitettävinä ja opetusta selkeänä ja ymmärrettävänä. Mukavaa oli huomata, että keväällä 2021, kun kaikki opintojaksot toteutettiin täysin etäopetuksena, opiskelijoiden vuorovaikutus ja huomioiminen arviointiin opiskelijoiden suunnalta aivan yhtä hyvinä, ellei jopa hieman parempina, kuin vuonna 2020, jolloin osassa opintojaksoista oli myös kontaktiopetuksena toteutettuja osioita.

Saadun palautteen perusteella vuonna 2020 ja 2021 on siis noussut tarve yhtenäistää opintojaksoja ja jakaa kokemuksia entistä yksityiskohtaisemmin. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 1) havainnollistamme, mitä yhteistä ja mitä eroa opintojaksoillamme on.

Taulukko 1. Vaativan erityisen tuen opintojaksot Jyväskylän, Helsingin ja Itä-Suomen yliopistoissa.

Opintojakson nimi ja laajuus	Autismikirjo, moni- ja vaikeavammaisuus: taustaoletukset, tukipalvelut ja pedagogiset ratkaisut 5 op	Vaativa erityinen tuki 5 op	Laaja-alaiset kehityksen vaikeudet 3 op
Tarjolla	Jyväskylän yliopisto: Chydenius Instituutti, Avoin yliopisto ja Kasvatustieteiden laitos	Helsingin yliopisto, Kasvatus-tieteellinen tiedekunta	Itä-Suomen yliopisto, Joensuun kampus
Opintojen vaihe	Aineopinnot	Syventävät opinnot	Syventävät opinnot
Kohderyhmä	Vapaavalintainen sisältöopinto 130 opiskelijaa vuosittain	Pakollinen erityispedagogiikan opintosuunnan opiskelijoille ja erityisopettajan kelpoisuusopintoja suorittaville. 150 opiskelijaa vuosittain	Pakollinen erityisopettajien koulutuslinjan opiskelijoille. Vapaavalintainen kelpoisuusopintoja suorittaville. 120 opiskelijaa vuosittain
Toteutus	Verkko-opiskeluna	Verkkototeutuksena. Sisältää mm. flipped learning tehtäviä, opinto- piirityöskentelyä jne.	Monimuoto-opetuksena lähestymistapaa Flipped Classroom / Flipped Learning hyödyntävästi.

Opintojakson nimi ja laajuus	Autismikirjo, moni- ja vaikeavammaisuus: taustaoletukset, tukipalvelut ja pedagogiset ratkaisut 5 op	Vaativa erityinen tuki 5 op	Laaja-alaiset kehityksen vaikeudet 3 op
Opintojakson Sisältö (OPS)	Autismikirjo, moni- ja vaikeavammaisuus, kehitysvammaisuus, kohderyhmän koulutushistoria ja nykytilanne, kuntoutus, hoiva, opetus, vaativa erityinen tuki, toiminta-alueittainen opetussuunnitelma ja eettiset kysymykset	– räätälöityjä pedagogisia ratkaisuja, poikkeuksellisia opetusjärjestelyjä sekä toimintakykyä ja osallisuutta vahvistavia toimia monitarpeisille oppijoille – henkilökohtaisten tavoitteiden asettamista, oppimäärien yksilöllistämistä ja toiminta-alueittaisen opetuksen keskeisiä sisältöjä – kuntoutuksen ja terapian sovelluksia erityispedagogiikan konteksteissa.	Teoreettisia näkökulmia laaja-alaisiin kehityksen vaikeuksiin (autismikirjo, laaja-alaiset oppimisvaikeudet, kehitysvammaisuus), niiden syystaustaa ja ilmenemistä sekä laaja-alaista kehityksen arviointia ja tukemista eri ikäkausina

Opintojakson nimi ja laajuus	Autismikirjo, moni- ja vaikeavammaisuus: taustaoletukset, tukipalvelut ja pedagogiset ratkaisut 5 op	Vaativa erityinen tuki 5 op	Laaja-alaiset kehityksen vaikeudet 3 op
Opintojakson osaamistavoitteet (OPS) Opintojakson suoritettuaan opiskelija osaa...	– määritellä käsitteet autismikirjo, kehitysvamma, moni- ja vaikeavammaisuus – tarkastella kriittisesti mainitun kohderyhmän opetukseen liittyviä taustaoletuksia – arvioida erilaisia pedagogisia tukipalveluja – analysoida vammaisuuteen liittyviä eettisiä kysymyksiä	– syventää osaamistaan vammaisuudesta, laaja-alaisista tuen tarpeista, neuropsykiatrisesta ja psyykkisestä oireilusta. – toteuttaa tarvittavien tukitoimien arvioinnin, suunnittelun, toteutuksen – suhtautua eri ikäisiin oppijoihin ja heidän lähipiiriinsä eettisesti ja arvostavasti sekä ymmärtää monialaisen yhteistyön ja työyhteisön toimintakulttuurin merkityksen	– keskeisimmät laaja-alaisen kehityksen vaikeuksien määrittelytavat ja teoreettiset lähtökohdat – soveltaa tietoa laaja-alaisista kehityksen vaikeuksista oppimisen tukemisessa – arvioida erilaisten tukitoimien ja toimintatapojen soveltuvuutta kehityksen laaja-alaiseen tukemiseen
Oppimista tukevat aktiviteetit ja opetusmenetelmät	Väitetehtävät, oppimiskeskustelu, luentojen kirjallinen kommentointi ja essee, joka perustuu vierailukäyntiin tai tapauskertomukseen	Aktivoivat luennot, verkko-opetus ja siihen liittyvät tehtävät sekä opintopiiritöskentely	Kontaktiopetus ja verkko-opetus vuorottelevat: 8 h luentoja kontaktiopetuksena ja 6 h luentotallentetta sekä itsenäisiä tehtäviä

Opintojakson nimi ja laajuus	Autismikirjo, moni- ja vaikeavammaisuus: taustaoletukset, tukipalvelut ja pedagogiset ratkaisut 5 op	Vaativa erityinen tuki 5 op	Laaja-alaiset kehityksen vaikeudet 3 op
Oppimateriaalit	Yksi teos, viisi aiheeseen liittyvää tieteellistä artikkelia ja 4 luentoa tallenteina sekä lisäksi oheismateriaalia.	Viisi englanninkielistä teosta ja 2 tieteellistä artikkelia. Lisäksi luentomateriaalit ja uusimmat aihepiiriä koskevat tieteelliset tutkimusartikkelit lisälukemistona.	Yksi tentittävä englanninkielinen teos, ja oppimis tehtävissä hyödynnetään ajankohtaisia artikkeleja. Fikttiivinen elokuva tai kirja sekä muuta syventävää materiaalia

Kaikissa kolmessa yliopistossa opintojaksoilla, jotka käsittelevät varsinkin autismikirjoa, kehitysvammaisuutta ja muita ns. vaativan erityisen tuen kysymyksiä, on samankaltaisia elementtejä (ks. taulukkoa 1). Kaikkien kolmen yliopiston opetuksessa käsitellään kohderyhmän määrittelyä ja tutkitaan kriittisesti tarjottuja tukitoimia. Lisäksi pohditaan mm. eettisiä kysymyksiä. Opetus toteutetaan joko täysin verkossa tai keskeisiä osuuksia järjestetään verkkovälitteisesti.

Ehdotammekin laadittavaksi täysin yhteistä materiaalia, jota joka yliopistossa voitaisiin soveltaa. Yhteisen materiaalin tuottamista olemmekin jo pienimuotoisesti aloittaneet syksyllä 2021 tekemämme podcastin muodossa. Vaativan erityisen tuen nykytilaa ja tukea ilmaisevan käsitteen uudelleenjäsentämistä avaava podcast tulee opetusmateriaaliksi Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen opintojaksoille meneillään olevana lukuvuonna. Jyväskylän yliopistossa aihepiiri kuuluu aineopintoihin ja Helsingissä sekä Itä-Suomen yliopistossa syventäviin opintoihin. Tehtävät ja vaatimustaso voisivat vaihdella sen mukaan, mihin opintojen vaiheeseen opintojakso kuuluu. Tavallista on, että yliopistot käyttävät samoja tieteellisiä teoksia tai oppikirjoja opetuksessa, ja näin tapahtuu tietysti edelleen. Nykyaikana yliopistojen yhteistyöllä ja yhteisellä rahoituksella voitaisiin tuottaa korkeatasoista ja pitkään käytettävissä olevaa visuaalista tai digitaalista materiaalia, jonka sisällön valmistavat

erityispedagogiikan asiantuntijat ja ohjaamisesta, leikkaamisesta, kuvaamisesta jne. vastaavat media-alan ammattilaiset. Kun sisällön asiantuntijat eli yliopistojen opetushenkilökuntaan kuuluvat pääsevät yhteistyöhön visuaalisen alan osaajien kanssa, materiaali on monipuolisempaa kuin luentosaleissa tehtyt tallenteet, itse nauhoitetut podcastit, PowerPointeihin liittyvät tallenteet tai Zoom-nauhoitteet, joiden käyttöikäkin voi olla lyhyt. Yhteistyössä jokaisen osaaminen tulee parhaaseen mahdolliseen käyttöön.

Hyvä esimerkki yliopistojen käyttöön suunnatusta yhteisestä materiaalista on parinkymmenen vuoden takaa: ”Yhteiset lapsemme” -dokumenttisarja, joka oli YLE:n tuotantoa. Toimittajat ottivat yhteyttä silloisten avoimien yliopistojen opettajiin, ja yhteistyössä syntyi materiaalia erityispedagogiikan perusopintojen tarpeisiin. Yliopistoissa tätä materiaalia hyödynnettiin opetuksessa joko kaikkineen osana opetusta tai opetuksen tukena kunkin opettajan soveltamalla tavalla. Kiinnostavaa olisi tuottaa jokin tällainen yhteinen kokonaisuus vaativan erityisen tuen teemoista. Nähtäväksi jää, mihin näiden opintojaksojen kehittämistyössä päädymme. Varmaa ainakin on, että yhdessä kehittäminen jatkuu TUVET-hankkeen päätyttyä.

Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintojakson kehittäminen

Eija Kärnä, Merja Mannerkoski, Mirva Poikola ja Kwok Ng

Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintokokonaisuus oli yksi TUVET-hankkeen kehittämiskohde. Opintojakson kehittämisen lähtökohtana oli opettajaksi opiskelevien tietouden lisääminen tavoista, joilla koulujen ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristöjä voidaan kehittää inklusiivisemmaksi. Opintojakson sisällöllinen painopiste oli yleisessä tuessa eli siinä, miten lasten ja oppilaiden oppimista ja kasvua voidaan tukea monipuolisesti yleisen tuen vaiheessa käytössä olevin toimenpitein.

Itä-Suomen yliopistossa Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintojakso kuului erityispedagogiikan syventäviin opintoihin. Opintojaksoa opiskelivat sekä erityisopettajien koulutusohjelmassa opiskelleet maisteriopiskelijat että erillisiä erityisopettajien ja varhaiserityisopettajien opintoja suorittaneet opiskelijat. Vuonna 2019 opintojaksolle ilmoittautui 108 opiskelijaa, ja vuonna 2020 mukana oli 117 opiskelijaa. Jyväskylän yliopistossa opintojakso kuului erityispedagogiikan aineopintoihin, ja sitä opiskelivat niin erityispedagogiikan ja varhaiserityispedagogiikan pääaineopiskelijat kuin erillisiä erityisopettajan opintojakin suorittavat opiskelijat. Jyväskylän yliopistosta opintojaksolle osallistui ensimmäisenä lukuvuotena (2019–2020) 83 opiskelijaa ja toisena lukuvuotena (2020–2021) 142 opiskelijaa.

Opintojakso oli laajuudeltaan 2 opintopistettä. Sisällöissä käsiteltiin toimintaympäristön merkitystä yksilölle sekä toimintaympäristön suunnittelua, kehittämistä ja arviointia. Sen lisäksi opintojaksolla pohdittiin tulevaisuuden toimintaympäristöjen muutostarpeita ja kehityssuuntia. Kurssin tavoitteena oli, että opintojakson suorittamisen jälkeen opiskelijoilla olisi tietoa ja taitoa analysoida toimintaympäristöjen merkitystä tukea tarvitsevalle yksilölle sekä erityisopettajan roolia toimintaympäristöjen suunnittelijana, kehittäjänä ja toimijana. Tämän lisäksi tavoitteena oli, että opiskelijat osaisivat arvioida toimintaympäristöjen ja -kulttuurien muutostarvetta ja kehityssuuntia suhteessa yhteiskunnan muutokseen.

Opintojakson sisältö, toteuttaminen ja kehittäminen

Opintojakson sisältö jakautui viideksi moduuliksi. Ensimmäinen moduuli sisälsi johdatusta toimintaympäristöajatteluun ja käsitteistöön. Toisessa moduulissa opiskelijat tutustuivat fyysisen toimintaympäristön merkitykseen oppimiselle sekä kasvun ja oppimisen tuen järjestämiselle. Kolmas moduuli käsitteli pedagogista toimintaympäristöä, mm. pedagogisen rikastamisen keinoja ja oppimisvalmiuksien tukemista. Neljännessä moduulissa tutustuttiin sosiaalisen toimintaympäristön rakentumiseen ja dialogisuuteen ja viidennessä moduulissa teknologian merkitykseen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen toimintaympäristöissä.

Opintojakso oli mahdollista suorittaa lukuvuonna 2019–2020 kahdella eri tavalla: 12 tunnin luentoihin osallistumalla ja ryhmätentin tekemällä tai opiskelemalla sisällöt DigiCampus -verkkoympäristössä ja tekemällä oppimistehtävä ryhmässä. Luennot toteutettiin lähiopetuksena Itä-Suomen yliopistossa. Jyväskylän opiskelijat osallistuivat luennoille videovälitteisesti. Vuonna 2020 opintokokonaisuuden opiskelu oli pandemian vuoksi mahdollista ainoastaan DigiCampus-ympäristössä.

Verkkokurssina toteutettu Inklusiiviset toimintaympäristöt -opintojakso opiskeltiin DigiCampus-alustalla, joka on Moodle-ympäristön kaltainen oppimisympäristö. Verkkokurssin rakentamisessa hyödynnettiin jo olemassa ollutta Inklusiiviset toimintaympäristöt -luentokurssia. Kurssin uudelleensuunnittelu toteutettiin TUVET-hankkeessa yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa, mutta vetovastuu opetuksesta ja sisällöstä oli Itä-Suomen yliopistolla.

Verkko-opintojakso sisälsi itsenäistä verkkotyöskentelyä ja ryhmässä tehtävän oppimistehtävän, jossa tehtiin suunnitelma toimintaympäristön kehittämiseksi. Itsenäinen verkkotyöskentely koostui diasarjoista, joihin opiskelija pystyi valitsemaan luennoinnin diojen taustalle. Luentosisällöt olivat kuunneltavissa myös mp3-muodossa ja luettavissa erillisinä transkriptioina. Tavoitteena oli tukea opiskelun saavutettavuutta ja monikanavaisuutta.

Verkko-opintojakson kehittämistyössä kokeiltiin uudenlaisia digipedagogisia ratkaisuja. Opiskelijan tueksi luotiin etenemisen seurantajärjestelmä, jolla seurattiin opiskelijoiden aktiivisuutta, sitoutumista ja suoriutumista opintojaksolla. Opiskelijoiden sitoutumista ja opiskelumotivaatiota pyrittiin lisäämään moduulikohtaisilla pientehtävillä ja lisämateriaalilla, kuten videoilla,

virtuaalikierröksellä ja kirjallisuusvinkkauksilla. Sisältöjen lisäksi hankkeen aikana kehitettiin myös opintojakson visuaalista ilmettä.

Opintojakson toteutumista seurattiin lukuvuonna 2019–2020 arviointikyselyillä, joiden tarkoituksena oli selvittää opintojen sujumista ja opiskelijoiden ajatuksia kyseisen opintojakson toteuttamisesta. Tämän lisäksi kyselyllä selvitettiin, oliko suoritusmuodolla vaikutusta opiskelijoiden oppimistuloksiin. Arviointitietoa kerättiin kyselylomakkeella kolmessa eri vaiheessa; opintojakson alussa, sen loputtua ja puoli vuotta opintojakson suorittamisen jälkeen. Anonyymisti annettuja vastauksia hyödynnettiin tutkimuksessa opiskelijan suostumuksella. Opiskelijat vastasivat arviointikyselyyn lukuvuonna 2019–2020 seuraavasti: alkukysely 150 opiskelijaa, loppukysely 123 opiskelijaa ja seurantakysely 56 opiskelijaa. Heistä 53 % osallistui luennoille Itä-Suomen yliopistossa, 12 % osallistui luennoille videon välityksellä, 21 % suoritti kurssin verkkokurssina ja 14 % oli osallistunut luennoille ja hyödyntänyt myös verkkomateriaalia.

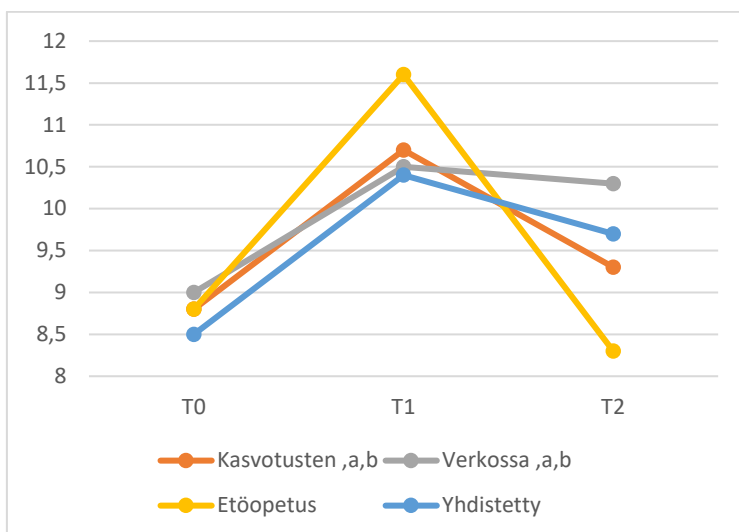
Kyselylomake sisälsi neljä eri sisältökokonaisuutta. Kyselylomakkeen ensimmäisessä osiossa kartoitettiin opiskelijoiden tietoa opintojakson sisällöistä. Seuraavissa osioissa selvitettiin opiskelijoiden inklusioasenteita, minäpystyvyyttä suhteessa inklusioon ja aikomuksia eli näkemystä siitä, miten todennäköisesti he aikoivat työskennellä inklusiivisissa toimintaympäristöissä.

Tulosten mukaan ero lukuvuonna 2019–2020 opintojakson eri tavoilla suorittaneiden opiskelijoiden vastauksissa opintojakson sisältöjä koskeviin kysymyksiin ei ollut tilastollisesti merkittävä (Taulukko 2).

Taulukko 2. Muutokset opittavaan sisältöön liittyvien kysymysten vastauksissa eri suoritustavan mukaan

	Time point T-tests								
	T0		T1		T2		T0T1	T0T2	T1T2
	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	P		
Luennot	8.8	1.7	10.7	2.1	9.3	2.1	.042	.030	.520
Etäluennot	9.0	1.5	10.5	1.9	10.3	2.4	.013	.048	.069
Verkkokurssi	8.8	1.5	11.6	1.9	8.3	4.9	.492	.549	.668
Luennot + verkkokurssi	8.5	1.0	10.4	2.1	9.7	1.4	.122	.686	.859

Kaikilla opintojaksolle osallistuneilla opiskelijoilla oli opintojakson alussa hyvin samankaltaiset pohjatiedot opiskeltavasta aihepiiristä (Kuvio 2). Opintojakson lopussa kaikkien opiskelijoiden tietämys opiskeltavista asioista lisääntyi. Puolen vuoden seurantajakson jälkeen tietämys opiskeltavista asioista väheni jokaisessa ryhmässä. Ryhmien välillä oli jonkin verran eroa, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkittävä. Tulosten perustella voidaan sanoa, ettei opiskelutavalla ollut merkitystä tämän opintojakson tiedollisten sisältöjen saavuttamisessa. Vastaavanlaisia tuloksia on saatu myös aiemmissa tutkimuksissa (de Jong, Verstegen, Tan & O’connor 2013)

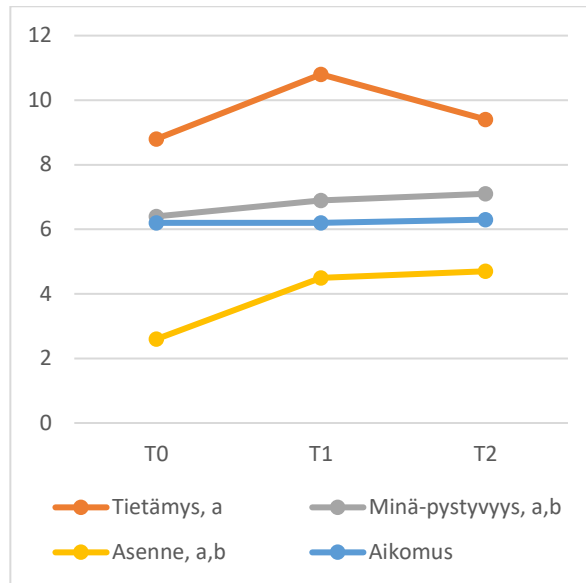
Kuvio 2. Inklusiiviset toimintaympäristöt opintojaksolle osallistuneiden opiskelijoiden tiedot opiskeltavasta aihepiiristä alku-, loppu- ja seurantamittauksessa

Kyselyssä selvitettiin myös opintojaksolle osallistuneiden opiskelijoiden inklusioasenteita, heidän minäpystyvyyttänsä suhteessa inklusiiviseen opetukseen ja heidän aikomuksiaan toimia inklusiivisissa toimintaympäristöissä opintojakson jälkeen (Taulukko 3).

Taulukko 3. Alku (T0)-, loppu(T1)- ja seurantakyselyn(T2) keskiarvot, hajonnat, keskiarvojen erot ja niiden merkitsevyys.

	T0		T1		T2		Mean Differences t-tests			
	Mean	SD	Mean	SD	Mean	SD	T0-T1	p	T0-T2	P
Tiedot	8.8	1.5	10.8	2.0	9.4	2.4	2.03	<.01	.41	.22
Minäpystyvyys	6.4	1.1	6.9	.9	7.1	.7	.53	<.01	.68	<.01
Asenteet	2.6	.2	4.5	.7	4.7	.79	1.89	<.01	2.06	<.01
Aikomus	6.2	.7	6.2	.7	6.3	.7	-.02	.73	.08	.43

Tulosten mukaan opiskelijoiden tiedot, inklusioasenteet ja minäpystyvyys suhteessa inklusiiviseen opetukseen paranivat opintojakson aikana (Kuvio 3). Ero alkumittauksen tuloksiin oli nähtävissä vielä seuranmittauksessakin.

Kuvio 3. Opiskelijoiden tiedot, asenteet, minäpystyvyys sekä aikomukset suhteessa inklusiiviseen opetukseen alku (T0)-, loppu (T1)- ja seurantakyse-lyssä (T2)

Arviointitutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että opintojakso Inklusiiviset toimintaympäristöt vaikutti positiivisesti opiskelijoiden tietoihin, asenteisiin ja kokemukseen omasta kyvystään toimia inklusiivissa toimin-taympäristöissä. Sen sijaan opiskelijoiden aikomuksiin liittyvää muutosta ei havaittu. Toisin sanoen opintojakson aikana opiskelijoiden aikomukset siirtyä toimimaan inklusiivissa toimintaympäristöissä eivät vahvistuneet.

Inklusiiviset toimintaympäristö -opintokokonaisuuden arviointitutkimuk-sen tulokset osoittivat, että opintojakson opiskelu oli yhtä tehokasta opiske-luttavasta riippumatta. Tulos vahvistaa aiemman tutkimuksen tuloksia, joi-den mukaan opiskelijoiden tiedollisten tavoitteiden saavuttaminen voi olla

samanlaista opiskelutavasta riippumatta (Broadbent 2017; de Jong, Verste-
gen, Tan & O'connor 2013; Soffer & Nachmias 2018).

Inklusiiviset toimintaympäristöt -arviointitutkimuksessa opiskelijoiden taidolliseen suoriutumiseen vaikutti todennäköisesti osaltaan se, että opiskelijat saivat valita opiskelutavan opintojakson alussa. Tällöin opiskelija pysyi punnitsemaan eri opiskelutapojen edut ja rajoitteet sekä valitsemaan itselleen mieluisimman ja sopivimman tavan suorittaa opintojakso. Tällä voi puolestaan olettaa olleen merkitystä opiskelijoiden motivaatioon opiskella opintokokonaisuutta ja siten saavuttaa samankaltaisia oppimistuloksia valitusta opiskelumenetelmästä riippumatta. Vastaavanlaisia tuloksia on esitetty myös aiemmissa tutkimuksissa (esim. Bassili 2008).

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että opiskelijat suosivat kasvokkaista opetusta verkko-opetusta enemmän (Farley, Jain & Thomson 2011). Vastaava tulos oli nähtävissä myös inklusiiviset toimintaympäristöt -opintojaksolla. Yli puolet vastanneista opiskelijoista opiskeli opintojakson luento-opetuksena. Verkko-opetuksen valinneita opiskelijoita varten verkkomateriaaliin liitettiin vuorovaikutteisuutta esimerkiksi pienillä välitehtävillä, joiden avulla opiskelija saattoi seurata oman opiskelunsa etenemistä. Tämän voidaan arvioida osaltaan tukeneen opiskelijoiden opiskelumotivaatiota ja siten edesauttaneen oppimistavoitteiden saavuttamista. Kokonaisuutena arvioiden kyselylomakkeilla kerätty palaute osoitti, että opintojakson toteutus oli toimiva ja opiskelijat saavuttivat hyvin opintojaksolle asetetut tavoitteet suoritustavasta riippumatta.

Lähteet

- Bassili, J. N. (2008). Motivation and cognitive strategies in the choice to attend lectures or watch them online. *International Journal of E-Learning & Distance Education/Revue internationale du e-learning et la formation à distance*, 22(3), 129–148.
- Broadbent, J. (2017). Comparing online and blended learner's self-regulated learning strategies and academic performance. *The Internet and Higher Education*, 33, 24–32.
- Farley, A., Jain, A., & Thomson, D. (2011). Blended learning in finance: Comparing student perceptions of lectures, tutorials and online

learning environments across different year levels. *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*, 30(1), 99–108.

de Jong, N., Verstegen, D. M. L., Tan, F. E. S., & O'connor, S. J. (2013). A comparison of classroom and online asynchronous problem-based learning for students undertaking statistics training as part of a Public Health Masters degree. *Advances in Health Sciences Education*, 18(2), 245–264.

Soffer, T., & Nachmias, R. (2018). Effectiveness of learning in online academic courses compared with face-to-face courses in higher education. *Journal of Computer Assisted Learning*, 34(5), 534–543.

Täydennyskoulutukset vaativasta erityisestä tuesta

Merja Mannerkoski ja Mirva Poikola

Hankkeessa toteutettiin vuosien 2019–2020 aikana vaativan erityisen tuen toimijoille neljä täydennyskoulutuskokonaisuutta neljästä eri teemasta. Keväällä 2019 täydennyskoulutusteemana oli teemana lapsen osallisuus ja oikeudet moniammatillisessa yhteistyössä. Koulutukset sisälsivät oikeudellista näkökulmaa ja lainsäädännöllisiä lähtökohtia ihmis- ja perusoikeuksiin, moniammatilliseen yhteistyöhön ja oppilas- ja opiskeluhuoltoon: teemoihin, jotka ovat tärkeitä erityisesti vaativaa ja monialaista tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Koulutukseen osallistujia puhuttivat varsinkin käyttäytymisen haasteisiin puuttuminen sekä pakon käyttöön ja rajoittamiseen liittyvät seikat, joiden ympärillä käytiin vilkastakin keskustelua kouluttajien kanssa. Kokonaisuuden kouluttajina toimivat lakimies Sanna Haanpää Opetushallituksesta, lehtori Niina Mäntylä Vaasan yliopistosta ja ohjaava opettaja Piia Ruutu Oppimis- ja ohjauskeskus Valterista.

Toisena täydennyskoulutusten teemana syksyllä 2019 oli vaativa erityinen tuki ja dialogisuus. Päivän aikana syvennyttiin vaativan erityisen tuen käsitteeseen sekä toimivan moniammatillisen, monitoimijaisen ja monialaisen yhteistyön rakentumiseen. Iltapäivällä teemana oli dialogisuus pedagogiikassa ja sen merkitys vuorovaikutuksen rakentumisessa. Positiivista palautetta osallistujilta saatiin varsinkin videoista, jotka oli kuvattu aidoista luokan vuorovaikutustilanteista. Niiden pohjalta dialogisuuden merkitykseen osallistujia ohjasi ja iltapäiväosuuden keskustelua johdatteli yliopisto-opettaja Anniina Kämäräinen. Muita päivän kouluttajia Itä-Suomen yliopistosta olivat yliopistonlehtori Aino Äikäs ja projektitutkijat Mirva Poikola ja Merja Mannerkoski sekä videoluennon pitänyt yliopistonlehtori Kaarina Mönkkönen.

Kolmantena teemana hankkeen täydennyskoulutuksissa oli vaativa erityinen tuki ja pedagogiikka. Koulutusosuudesta vastasi Jyväskylän yliopisto. Projektitutkijat Elina Talja ja Riikka Iisakka perehdyttivät osallistujia erityisesti näyttöön ja tutkimukseen perustuviin vaativan erityisen tuen opetusmenetelmiin. Lisäksi eri koulutustilaisuuksissa kuultiin vierailevina luennoitsijoina erityisluokanopettaja Kukka-Maaria Vänskää ja ohjaavaa opettajaa Päivi

Långia Oppimis- ja ohjauskeskus Valterista, dosentti Tanja Äärelää Lapin yliopistosta sekä erityisopettaja Lauri Rättyä Jyväskylän kaupungista. Vierailijoiden myötä myös iltapäivän aiheet vaihtelivat eri koulutuksissa tavoitteiden asettamisesta ja henkilökohtaisten oppimistavoitteiden sekä pedagogisten ja hallinnollisten asiakirjojen yhteydestä välittävään opettajaan haastavissa tilanteissa ja iPadiin itsearvioinnin ja opiskelun tukena. Jälleen saatiin mukaan kouluttajia myös videon välityksellä, kun jokaisessa tilaisuudessa nähtiin ohjaavien opettajien Johanna Sergejeffin ja Tiina Pilbacka-Röngän videotallenne aiheella ”Takaisin kouluun – opettaja oven avaajana.”

Neljäs täydennyskoulutuskokonaisuus toteutettiin kolmena webinaarina syksyllä 2020. Viimeiseksi hankkeen teemaksi halusimme nostaa kaksiosaisen aiheen: hyvinvoiva opetus- ja kasvatustilan ammattilainen moninaisissa toimintaympäristöissä. Samalla halusimme huomioida hankkeen aikana saamamme palautteen ja lisätä toiveiden perusteella myös varhaiskasvatusta koulutuksen sisältöihin. Professori Eija Kärrnä Itä-Suomen yliopistosta avasi webinaarit tarkastelemalla hyvinvoinnin lisäämistä varhaiskasvatuksessa toimintaympäristöä monitoimijaisesti kehittämällä ja esittelemällä Kiteelillä käynnissä olevaa LaTVa-hanketta. Tutkimustiedon lisäksi kuulumme varhaiskasvatuksessa hyödynnettävistä käytännön menetelmistä ja käytännön vinkeistä. Tarkemmin erilaisiin oppimisympäristöihin omassa osuudessaan syventyi opetuksen kehittämispäällikkö, KT Raija Kattilakoski, joka pohti oppimisympäristön ja toiminnan muuttumista. Iltapäivällä keskityttiin psykologian professori Elina Konnun johdolla asiantuntijan oman hyvinvoinnin rakentamiseen. Osallistujien kokemuksia hyvinvoinnista jaettiin pienemmissä ryhmissä ja koottiin erilaisten sovellusten avulla myös talteen hankkeen kotisivuille nähtäväksi.

Hankkeen täydennyskoulutuksista koottiin osallistujilta arviointitietoa ja palautetta. Hankkeen aikana järjestetyissä täydennyskoulutuksissa oli vuosina 2019–2020 yhteensä 926 osallistujaa. Keväällä 2020 koronapandemian vuoksi tallensimme webinaarin, joka oli peruuntuneiden lähikoulutusten tilalla ja tallenne oli katsottavissa kevään koulutuksiin ilmoittautuneille kahden viikon ajan. Tallennetta oli kahden viikon aikana katsottu yli 120 kertaa, joten voimme arvioida saavuttaneemme täydennyskoulutuksilla yli 1 000 opettajaa ja muuta ammattilaista ja opiskelijaa eri puolilta Suomea. Toivomme, että

osallistujat kokivat koulutukset ja niiden materiaalit hyödyllisiksi. Näin voimme päätellä saamistamme vastauksista kysymykseen siitä, kuinka hyvin koulutus vastasi sisällöllisesti osallistujien odotuksiin. Vastausten keskiarvo asteikolla 0–10 annetuista vastauksista oli kaikissa koulutuksissa yli 7 (7,1–7,6). Saatu palaute osoittaa myös sen, etteivät käsitykset vaativasta erityisestä tuesta ole selkeät ja yhteneväiset eikä kentän ymmärrys vaativasta erityisestä tuesta välttämättä vastaa sen nykyistä määritelmää. Pääosa loppukyselyyn vastanneista koki, etteivät käsitykset vaativasta erityisestä tuesta olleet täydennyskoulutuspäivän myötä muuttuneet. Sen vuoksi katsomme tutkitun tiedon kokoamisen vaativan erityisen tuen teemasta ja täydennyskoulutuksen järjestämisen aiheesta sen parissa työskenteleville moniammatillisille toimijoille olevan tulevaisuudessakin tärkeää.

Kokemuksia täydennyskoulutuksista

Raija Pirttimaa ja Terhi Ojala

Täydennyskoulutuksiin osallistunut erityisopettaja Mari Rissanen Hattulasta kertoi, että koulutus on aina opettajalle eräänlainen pysähtyminen jonkin tietyn asian äärelle. Koulutuspäivät auttavat ajattelemaan keskittyneesti esimerkiksi vain yhtä asiaa. TUVET-koulutuksista Mari kertoi saaneensa työkaluja ja tietoja, mihin ja keneen voi ottaa yhteyttä. Koulutus on hyvä paikka verkostoitua, ja verkostoituminen on ehdottoman tärkeää opettajalle.

– Korostaisin yhteistyön tärkeyttä. Yhden opettajan ei tarvitse yksin tietää kaikkea! Yksin puurtamalla saattaa kuluttaa itsensä pian loppuun, ja niinpä yhteistyö on myös hyvinvointia tukeva asia. Yhteistyössä saatetaan löytää myös paljon kaivattuja resursseja!

Mari osallistui TUVET-koulutuksiin sekä etänä että lähellä. Vaikka etätoimetukset olivat sisällöiltään onnistuneita ja tekniikka toimi loistavasti, on lähikoulutuspäivissä kuitenkin omat hyvät puolensa.

– Kun on pois kotoa tai työmaalta on ikään kuin enemmän läsnä. Lähiopeutuksessa on mahdollisuus kuulla ehkä enemmänkin muiden näkökulmia ja kokemuksia!

Täydennyskoulutuksissa sisällöntuottajakumppanina toimi myös Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, jonka ohjaavat opettajat Päivi Lång, Johanna Sergejeff, Tiina Pilbacka-Rönkä, Piia Ruutu ja Kukka-Maaria Vänskä (nykyinen Kaukoma) toimivat kouluttajina muutamissa koulutusjaksoissa. Seuraavaksi kuvataan Kukka-Maarian ja Piian kokemuksia ja havaintoja omista koulutusosuuksistaan sekä hankkeen merkityksellisyydestä kasvatus- ja opetustyön tukijana.

Kukka-Maarian koulutusosion otsikko oli ”Näkökulmia tavoitteiden asettamisesta ja niiden sisällöllisestä merkityksestä oppilaalle – tarkastelussa myös toiminta-alueittain järjestetty opetus”. Hänen esityksessään tarkasteltiin muun muassa toisinaan vaikeaa valintaa oppiaineittain tai toiminta-alueittain opettamisen välillä, tavoitteiden sisällöllistä merkitystä sekä laaja-alaisia osaamisen tavoitteita tutkimusperustaisesti ja vanhemman kokemana.

Lisäksi Kukka-Maarian osuudessa vahvistettiin HOJKS-työskentelyä kirjaamisvinkein.

Piian koulutusosuuden aiheina olivat lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet palvelujärjestelmän ja moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta, kasvuyhteisöiden lasten ja aikuisten yhdessä toimimisen ja puhutun kielen merkitys sekä lapsen osallisuuden ja toimijuuden tukeminen. Kokonaisuuden yhtenä teemana käsiteltiin rajoitusten ja pakon käyttöä lapsen oikeuksien ja aikuisten velvollisuuksien näkökulmasta. Tähän liittyvästi Piia totesi, ettei kentällä ole riittävästi tutkimukseen ja kansainvälisiin linjauksiin perustuvaa tietoa. Vaikuttaa osin siltä, että kentällä saatetaan toimia niin sanotusti musta tuntuu -tiedon pohjalta tai niillä tavoilla, joilla on aiemminkin selvitty.

Molemmat kouluttajat kertoivat koulutuksien olleen mieluinen yhteistyökokemus: koulutusjärjestelyt toimivat hienosti, tilaisuuksien ilmapiiri oli myönteinen ja osallistujien kanssa käydyt keskustelut olivat mielenkiintoisia. Kumpikin kertoo saaneensa osallistujilta hyvää palautetta. Piian kokemuksen mukaan muutama kriittinen ääni on hyvä merkki erityisesti vaikeita aiheita käsiteltäessä. Tärkeää on, että keskustelua syntyy monipuolisesti eri näkökulmista.

Kouluttajat pitivät täydennyskoulutuksen tutkimusperustaisuutta arvokkaana käytännön työn tukijana. Molemmat toteavat myös, että vaativan tuen parissa työskentelevät ammattilaiset tarvitsevat ja ansaitsevat jatkossakin nimenomaan juuri heille suunnattuja ja suunniteltuja koulutuksia. Lisäksi kouluttajat arvostivat koulutukseen osallistumisen maksuttomuutta.

Tutkimusperustaiset opetusmenetelmät vaativan erityisen tuen oppilaiden opetuksessa

Raija Pirttimaa, Riikka Iisakka ja Elina Talja

TUVET-hankkeessa kyseltiin koulutuksiin osallistuneilta opettajilta, mitä opetusmenetelmiä he käyttävät ns. vaativan erityisen tuen kontekstissa toteutetussa opetuksessa. Opettajien ilmoittamat opetusmenetelmät ovat monenlaisia, mikä liittyy siihen, että termi vaativa erityinen tuki viittaa pikemminkin moniammatilliseen yhteistyöhön kuin jollakin tavalla yhtenäiseen oppilasryhmään. Yhteistyökin mainittiin oppilaan oppimisen tukemisen menetelmäksi (Rissanen 2020, 20). Menetelmien kartoitukseen osallistuneet opettajat (N=104) kertoivat myös, että päätös jonkin tietyn menetelmän käytämisestä perustuu kokemukseen menetelmien toimivuudesta ja vaikuttavuudesta sekä mahdollisuuteen mukauttaa menetelmää yksilöllisesti. Hyväksi koettu menetelmä tukee myös myönteisen opettaja-oppilassuhteen syntymistä (emt. 2020, 22). Tutut menetelmät olivat luonnollisesti suosittuja.

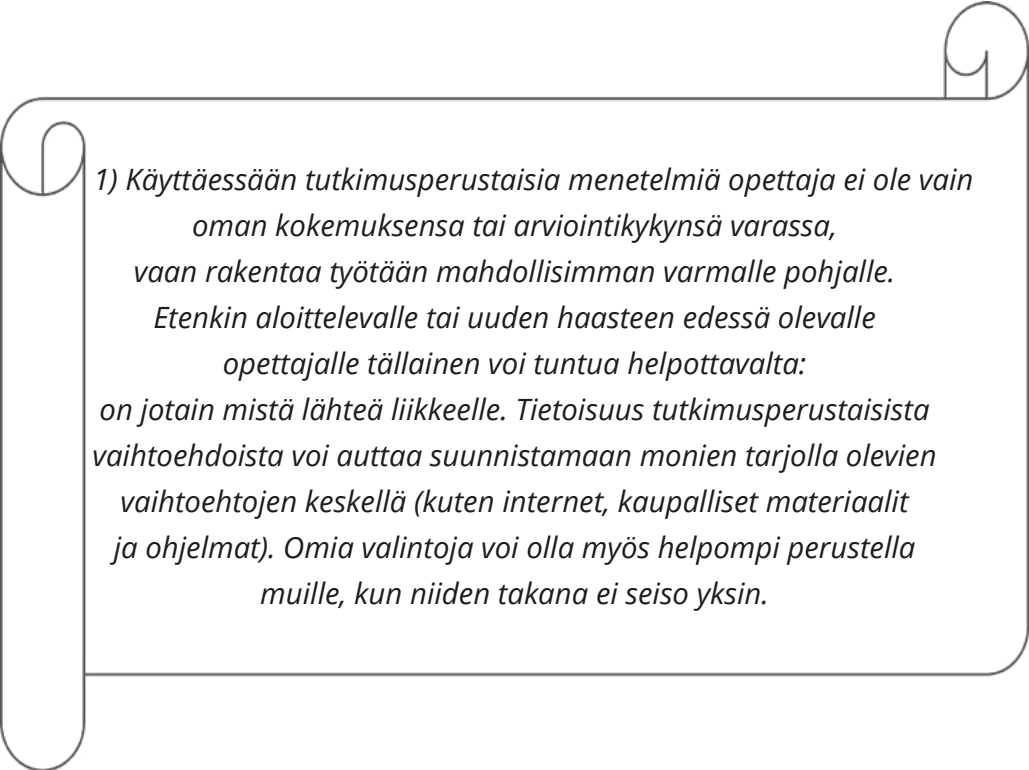
Seurasimme myös, mihin opetusmenetelmiin erityisopettajakoulutuksen aikaisissa harjoitteluissa on mahdollista paneutua. Harjoittelulla on tunnetusti hyvin tärkeä asema opetuskäytäntöjen oppimisessa. Kun lista menetelmistä sadan opiskelijan ryhmässä oli koottu, havaittiin, että opetusmenetelmän käsite ymmärretään laajasti. Se tarkoittaa usein oppilaan ja opettajan välistä kannustavaa ja myönteistä vuorovaikutusta, mutta se viittaa myös materiaaleihin, erilaisiin ohjelmiin ja siihen, mitä kokonaisvaltaisia järjestelyjä (esimerkiksi ryhmittely- ja tilajärjestelyjä) opetusta varten tehdään.

Erityisopettajiksi opiskelevien opetusharjoitteluissa useimmin pääsi harjoittelemaan menetelmiä, joilla tähdättiin lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksissa tukemiseen tai lukemisen tai kommunikaatiotaitojen oppimiseen. Tämä tietysti kertoo myös siitä, mihin erityisopettajaa usein tarvitaan. Ilmiö-opetus mainittiin menetelmänä usein. Muut menetelmät, joita harjoittelussa sovellettiin, olivat opettajajohtoisia yksilöllisesti toteutettavia keinoja. Parikymmentä erityisopettajaksi opiskelevaa harjoitteli ryhmissä, joissa toteutetaan toiminta-alueittaista opetusta tai oppimäärien yksilöllistämistä oppilaiden kehitysvammaisuusdiagnoosin perusteella. Näissä ryhmissä sovellettiin

monenlaisia muistin tukemiseksi kehitettyjä keinoja, ja myös visualisointi ja toiminnallinen opetus sekä monikanavaiset ratkaisut olivat suosittuja. Yhteistoiminnallista opetusta toteutettiin useissa kouluissa.

Elina Talja ja Riikka Iisakka (2020a & b) koostivat kaksi laajaa kirjallisuuskatsausta TUVET-hankkeen aikana. Toinen käsittelee opettajajohtoisia tutkittuja menetelmiä, ja esille otetaan tarkkaan ja systemaattisesti suunnitellut opetusohjelmat, sovelletun käyttäytymisanalyysin periaatteet, sosiaaliset tarinat, opetuksen havainnollistaminen yms. Toinen raportti selvittää opettajan työtä heterogeenisessä oppilasryhmässä, lasten keskinäistä yhteistä yhteistyötä oppimisessa sekä ystävyyssuhteiden tukemista.

Talja ja Iisakka (2020b, 128) summaavat raportissaan tutkimusperustaisien menetelmien käyttöön seuraavat ohjeet:

1) Käyttäessään tutkimusperustaisia menetelmiä opettaja ei ole vain oman kokemuksensa tai arviointikykynsä varassa, vaan rakentaa työtään mahdollisimman varmalle pohjalle. Etenkin aloittelevalle tai uuden haasteen edessä olevalle opettajalle tällainen voi tuntua helpottavalta: on jotain mistä lähteä liikkeelle. Tietoisuus tutkimusperustaisista vaihtoehtoista voi auttaa suunnistamaan monien tarjolla olevien vaihtoehtojen keskellä (kuten internet, kaupalliset materiaalit ja ohjelmat). Omia valintoja voi olla myös helpompi perustella muille, kun niiden takana ei seiso yksin.

2) Tutkimusperustaisiin menetelmiin luottaminen ei tarkoita sitä, että opettaja luopuisi pedagogisesta vapaudestaan tai luovuudestaan. Opettajan ammatillinen viisaus on välttämätöntä, jotta menetelmät voitaisiin ottaa käyttöön tosielämän vaihtuvissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Opettaja nojautuu ammattitaitoonsa aina kun tekee valintoja eri menetelmien välillä, soveltaa niitä oppilaiden tarpeisiin tai arvioi menetelmien toimivuutta.

3) Näyttöön perustuva menetelmäkään ei ole "ihmelääke", joka toimisi jokaiselle oppilaalle joka tilanteessa. Täsmällisesti toteutettuna näyttöön perustuva menetelmä toimii kuitenkin muita menetelmiä todennäköisemmin ja on siksi vastuullisin valinta.

Lähteet

- Rissanen, M. (2020). Tutkimusperustaisten opetusmenetelmien käyttö vaativan erityisen tuen oppilaiden opetuksessa opettajien raporttoimana. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202005183283>
- Talja, E. & Iisakka, R. (2020a). Tutkimusperustaiset opetusmenetelmät vaativassa erityisessä tuessa- kirjallisuuskatsaus. Osa 2: Ikätoverien tukeen perustuvat menetelmät. TUVET-hankkeen julkaisu. Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Valteri.
- Talja, E. & Iisakka, R. (2020b). Tutkimusperustaiset opetusmenetelmät vaativassa erityisessä tuessa- kirjallisuuskatsaus. Osa 1: Opettajajohtoiset menetelmät. TUVET-hankkeen julkaisu. Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Valteri.

Katsaukset eriyttämisen opetuksellisiin keinoihin sekä autismikirjon oppilaiden sosiaalisten taitojen tukemiseen

Satu Peltomäki, Pauliina Laamanen ja Jenni Koski

Syksyllä 2021 hankkeessa toteutettiin kaksi katsausta, joista toisessa selvitettiin tutkimusperustaisia eriyttämisen opetuksellisia keinoja ja toisessa tutkimukseen pohjautuvia autismikirjon oppilaiden sosiaalisten taitojen tukemisen opetuksellisia menetelmiä. Eriyttämisen opetuksellisia keinoja käsittelevään integroivaan kirjallisuuskatsaukseen valittiin englannin- ja suomenkielisiä vuosina 2011–2021 ilmestyneitä vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleita, joissa tutkittiin opettajan peruskouluikäisille toteuttamia eriyttämisen opetuksellisia keinoja oppilaiden koulupäivän aikana. Lisäksi empiiristen tutkimusten tuli olla saatavilla vähintään tutkijoiden yliopiston verkko-tunnusten kautta, ja tutkittu opetuksellinen keino tuli valituissa julkaisuissa nimetä eriyttämiseksi. Keinoa tuli myös kuvata artikkelissa konkreettisesti, sillä katsauksen tavoitteena oli tarjota tietoa konkreettisista tavoista, joilla opettaja voi eriyttää opetustaan. Katsaukseen hyväksytyt tutkimukset jakautuivat menetelmällisesti kolmeen osaan: 1) eriyttämisen keinoa oli tutkittu toteuttamalla interventio luokkahuoneessa, 2) eriyttäminen oli toteutettu muuten tutkimuksen aikana ja sitä oli esimerkiksi havainnoitu tai 3) tieto eriyttämisen keinosta perustui tutkimuksen osallistujien aikaisempiin kokemuksiin, joista he olivat kertoneet esimerkiksi haastatteluissa tai kyselyissä.

Kirjallisuuskatsausta tehtäessä huomio kiinnittyi termin eriyttäminen moninaiseen määrittelyyn ja käyttöön. Aikaisemmissa tutkimuksissa termiä on käytetty osin ristiriitaisesti, ja joistakin tutkimuksista sen määrittely puuttuu kokonaan. Määrittelyn haasteet aiheuttavan sen, että eriyttämisen keinoja on tutkimuksista vaikea paikantaa, koska niitä ei välttämättä edes nimetä eriyttämiseksi. Lisäksi katsauksen haasteena oli konkreettisesti kuvattujen eriyttämisen opetuksellisten keinojen vähyys. Eriyttämisen opetuksellisia keinoja kuvattiin tutkimuksissa yleensä vain lyhyesti ja väljästi, minkä vuoksi niiden suora hyödyntäminen koulun arjessa olisi haastavaa. Eriyttäminen

todetaan kuitenkin olennaiseksi ja tärkeäksi osaksi oppimisen tukea, vaikka keinojen konkreettinen kuvailu jääkin monesti vähäiseksi.

Toinen katsaus keskittyi tarkastelemaan peruskouluikäisten autismikirjon lasten ja nuorten sosiaalisia taitoja tukevia opetuksellisia menetelmiä. Menetelmät olivat interventioita, joiden keskiössä oli opettajan tai vertaisten konkreettinen toiminta luokkahuoneessa. Katsauksen aineisto koostui vuonna 2011–2021 julkaistuista englanninkielisistä, vertaisarvioituista tutkimusartikkeleista, joiden koko teksti oli saatavissa tietokannoista. Artikkelit hyväksyttiin mukaan, mikäli 1) intervention keskiössä oli opettajan tai vertaisen opetuksellinen toiminta, 2) interventiossa pyrittiin sosiaalisten taitojen tukemiseen, 3) interventio toteutettiin luokkahuoneessa, 4) intervention kohderyhmänä olivat peruskouluikäiset autismikirjon oppilaat ja 5) artikkeli sisältää konkreettisen kuvauksen opettajan tai vertaisen toiminnasta.

Katsaukseen hyväksytyissä tutkimusartikkeleissa kuvataan erilaisia opetuksellisia menetelmiä, joilla voi tukea autismikirjon oppilaiden sosiaalisia taitoja. Menetelmät voi jakaa karkeasti opettajan tai vertaisen toimintaan perustuviin interventioihin. Interventiot hyödynsivät autismin kirjon oppilaiden mielenkiinnon kohteita ja visuaalisia keinoja sosiaalisten taitojen mallintamisessa oppilaalle. Opettajilla oli tyypillisesti oppilasta tai vertaista ohjaava rooli leikissä tai toiminnan harjoittelussa. Vertaisavusteisissa menetelmissä puolestaan hyödynnettiin taitavamman vertaisen antamaa sosiaalista tukea, ohjausta tai toiminnan mallintamista autismikirjon oppilaalle.

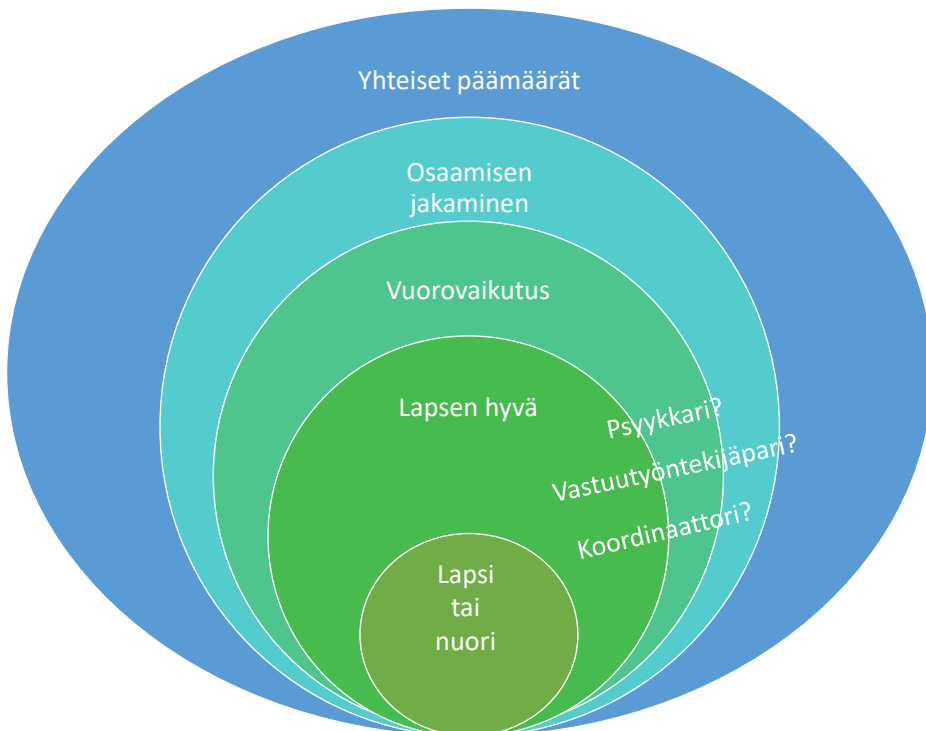
Moniammatillisen yhteistyön toimintamallin kehittäminen opettajankoulutukseen

Aino Äikäs ja Riina Kovanen

Tutkimusperustaisen toimintamallin kehittäminen moniammatilliseen yhteistyöhön, jonka avulla voidaan kehittää moniammatillista osaamista myös opettajankoulutuksessa, oli yksi TUVET-hankkeen tavoitteista. Tätä tavoitetta lähestyttiin hankkeen aikana monipuolisesti, ja tuloksena syntyi muokattava ja edelleen kehitettävä toimintamalli perusopetuskontekstiin.

Aloitukset ja lähtökohdat

VIP-verkoston toimijoilta (N=103) kysyttiin käsityksiä toimivasta moniammatillisesta yhteistyöstä keväällä 2019. Kyselylomake lähetettiin noin 500 VIP-verkoston jäsenelle sähköpostitse. Tutkimuksen tietosuojasta ja henkilötietojen käsittelystä informoitiin tässä yhteydessä. Kyselyllä kartoitettiin moniammatilliseen yhteistyöhön liittyvien käsitysten lisäksi vastaajien näkemyksiä pedagogisista ratkaisuista vaativassa erityisessä tuessa ja TUVET-hankkeeseen kohdistuvia odotuksia. Lisäksi kysyttiin kokemuksia VIP-verkoston toiminnasta. Tältä pohjalta saatiin alustava ymmärrys siitä, millaisia telkijöitä moniammatillisesti toimivien ammattilasten mukaan liittyy toimivaan moniammatilliseen yhteistyöhön. Asioita, joita kyselyn perusteella nostettiin tärkeiksi, olivat luottamus, sitoutuminen, arvostaminen, asiantuntijuus, yhteistoiminnallisuus sekä kyky ja halu ratkaista ongelmia yhdessä. Toimivan moniammatillisen työskentelyn kuvaus on tiivistettynä kuviossa 4.

Kuvio 4. Toimivan moniammatillisen yhteistyön elementit

Moniammatillisessa työskentelyssä lapsi tai nuori on keskiössä, ja yksilön edun ja lapsen hyvän tulee aina ohjata toimintaa. Toimiva vuorovaikutus on oleellinen tekijä, jotta osaamisen jakaminen ja tavoitteeksi asetetut yhteiset päämäärät voivat toteutua. VIP-verkostolta kerätyn kyselyn perusteella toimivan moniammatillisen yhteistyön elementeistä on nostettavissa esille myös seuraavat tekijät. Moniammatillinen työ toimii hyvin, jos toimintaan on nimetty vastuutyöntekijä tai -pari ja mukana on koordinaattori tai toimintaa koordinoiva henkilö. Myös psyykkarin (esim. kasvatusohjaajan) rooli oppilaitoksessa on vastausten perusteella toimivaa yhteistyötä tukeva tekijä.

Toiminta ja tuotokset

Syksyllä 2019 Itä-Suomen yliopiston erityisopettajien koulutuksen syventävien opintojen pro gradu -seminaariryhmässä myös opiskelijat innostuivat aiheesta. Erityisesti yksi heistä, Riina Kovanen, tarttui moniammatillisen yhteistyön toimintamallin kehittävään tutkimiseen tarmokkaasti. Tutkimus- ja kehittämistoiminta sai lisää puhtia ja hartiavoimia #Paraskoulu-hanketoiminnasta, jonka kautta mahdollistui myös lisäresurssin kohdentaminen kehittämistyöhön. Riina toimikin TUVET/KTVA//#Paraskoulu -hankkeessa tutkimusavustajana.

Yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston harjoittelukoulun toisen yksikön kanssa lähdettiin kehittämään moniammatillisen yhteistyön toimintamallia sekä selvittämään koulussa toimivan psyykkarin toimintaa. Tavoitteeksi otettiin luoda toimintamalli tukemaan koulun oppilashuollon moniammatillista yhteistyötä ja vahvistaa koulun toimintakulttuuria (vaativan) erityisen tuen oppilaita, yleisen ja tehostetun tuen oppilaita sekä koko kouluyhteisöä paremmin tukevaksi.

Tietoa kehittämistyön tueksi haluttiin kerätä nimenomaan koulun toimijoilta, joten opettajien haastattelut olivat luonteva tapa kerätä aineistoa. Haastatteluiden suunnittelun pohjalle hyödynnettiin VIP-verkostolta kerättyä kyselyä sekä tiivistä kyselyä, jolla kartoitettiin tutkimusyhteistyökoulun opettajien käsityksiä moniammatillisesta yhteistyöstä. Opettajien ryhmähaastattelut (N=23) toteutettiin elokuussa 2019, ja niiden analyysien pohjalta toimintamalli alkoi Riinan pro gradu -tutkielman myötä muotoutua (Kovanen, 2020). Lisäksi osaa opettajista (N=7) haastateltiin tammikuussa 2020

erityisesti psyykkaritoiminnasta. Lisäksi huoltajilta (N=64) kyseltiin keväällä 2020 kouluhyvinvoinnista. Jälkimmäisistä aineistoista Vienaliina Mäenpää ja Suvi Soikkeli kirjoittivat omat pro gradu -tutkielmansa (Mäenpää, 2020; Soikkeli, 2021). Lokakuussa 2020 järjestettiin uudet ryhmähaastattelut opettajille (N=17). Tavoitteena oli testata toimintamallia ja saada palautetta mallista.

Moniammatillisen yhteistyön toimintamallia suunniteltiin pitkin matkaa yhdessä koulun oppilashuollon toimijoiden kanssa lukuvuonna 2019–2020. Tuloksena syntyi tuotos, joka on sovellettavissa ja muokattavissa eteenpäin koulun käyttöön. Muokattava toimintamalli on ladattavissa TUVET-hankkeen materiaaleista: <https://www.tuvet.fi/materiaali/> Toimintamallista tehtiin tarkoituksella helposti muokattava Word-taulukko, jotta se on hyödynnettävissä ja sovellettavissa erilaisiin tarpeisiin. Toimintamallin jalkauttaminen koulussa on käynnissä, ja myös levittäminen maakunnalliseen käyttöön on meneillään. Myös koulutuksia toimintamallin käytöstä inklusiivisen kasvatuksen mahdollistajana on järjestetty keväällä 2021.

Moniammatillisen yhteistyön toimintamalli sisältää kolme osaa. Ensimmäinen on moniammatillisen oppilashuoltotyön askelkarta, johon kirjataan toimintatapoja arjen haasteisiin. Askelkartan tavoitteena on yhtenäistää toimintatapoja koululla sekä tuoda kaikille näkyväksi, miten missäkin tilanteessa toimitaan, mitä tehdään ensin (Askel 1: Arvioi) ja mitä tapahtuu sitten (Askel 2: Toimi näin). Toimintamallin toinen osa on kuvaus oppilashuollon jäsenten vastuualueista kouluyhteisössä, ja sen tavoitteena on tehdä eri toimijoiden työnkuvista ja tehtävistä näkyviä. Tavoitteena on helpottaa yhteydenottoa oikeaan tahoon tai henkilöön. Kolmas osa toimintamallia on toimivan oppilashuollon yhteistyön kuvaus, joka perustuu Bronsteinin (2003) malliin moniammatillisen yhteistyön periaatteista ja taustatekijöistä. Tavoitteena on tehdä näkyväksi osaamista ja rakenteita, jotka edellyttävät toimivaa moniammatillista yhteistyötä.

Kehittämistyön aikana valmistuivat myös videotallenne toimintamallin käytöstä sekä raportti kehittämis ehdotuksista, joita on hyvä huomioida, kun toimintamallia muokkaa eteenpäin tai ottaa käyttöön oppilaitoksessa. Raportti löytyy myös hankkeen materiaaleista: https://www.tuvet.fi/wp-content/uploads/sites/23/2020/12/3_TUVET_Toimintamalli_Raportti_julkinen.pdf. Toimintamalli on otettu syksyllä 2021 osaksi opettajankoulutusta ja

Itä-Suomen yliopiston opintojakson materiaaleja opintojaksolla Erityisopettaja monialaisena toimijana.

Lähteet:

Bronstein, L. (2003). A model of interdisciplinary collaboration. *Social Work*, 48(3), 297-306.

Kovanen, R. (2020). "Kenelles tätä oikeestaan kuuluu?" Oppilashuoltotyötä tukevan moniammatillisen yhteistyön toimintamallin kehittäminen. *Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma*. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20201592>

Mäenpää, V. (2020). "Ikinä ei voi olla liikaa aikuisia." Koulun henkilökunnan käsityksiä kouluhyvinvoinnista ja sen tukemisesta psyykkaritoiminnan kautta. *Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma*. Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200674>

Soikkeli, S. (2021). Oppilaiden kouluhyvinvointi huoltajien näkemyksissä ja kokemuksissa. *Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma*. Itä-Suomen Yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20210165>

TUVET-HANKE OSANA VAATIVAN ERITYISEN TUEN KEHITTÄMISTÄ

Vaativan erityisen tuen kehittäminen – yhteinen asiamme

Pirjo Koivula, opetusneuvos Opetushallitus

VIP-verkostossa(www.vip-verkosto.fi) kehitetään lapsille ja nuorille tarjottavaa oppimisen ja koulunkäynnin vaativaa erityistä tukea sekä ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea. Vuonna 2018 alkanut työ jatkuu uudella kaksivuotisella toimikaudella.

Vaativan erityisen tuen käsitettä on käytetty sekä VIP-verkostossa että TUVET-hankkeessa. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret, joilla voi olla esimerkiksi vakavaa psyykkistä oireilua, autismikirjon häiriöitä, kehitysvammaisuutta tai vaikea- ja monivammaisuutta. Annettava tuki on yleensä pitkäkestoista, intensiivistä ja moniammatillisesti toteutettua. Käsite otettiin alun perin käyttöön VETURI-hankkeessa.

VIP-ohjausryhmän asettamat keskeiset tavoitteet kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi ovat monialaisen yhteistyön kehittäminen, toimintakulttuurin muutokset, osaamisen vahvistaminen ja yhteistyö opettajan koulutuksen ja tutkimuksen kanssa. Ensimmäisellä toimintakaudella asetetut tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia, ja ne ovat työskentelyn punainen lanka myös alkaneella kaudella, vaikka toiminnassa onkin uusia painotuksia. TUVET-hankkeen tavoitteet ovat olleet linjassa näiden tavoitteiden kanssa. VIP-verkostossa olemmekin nähneet tärkeäksi tehdä laajaa yhteistyötä muiden vaativan erityisen tuen toimijoiden ja kehittämishankkeiden kanssa.

VIP-verkoston työtä tehdään kansallisesti ja alueellisesti. Suomi on jaettu viidellä eri alueella työskenteleviin yhteistyöverkostoihin. Alueellista työtä suunnittelee ja koordinoi opetus- ja kulttuuriministeriön koolle kutsuma moniammatillinen ryhmä, johon kuuluu sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen edustajia. Nämä viisi aluetta noudattavat voimassa olevia sosiaali- ja

terveydenhuollon yliopistosairaaloiden erityisvastuualueita, samoja kuin tulevan sote-uudistuksen yhteistoiminta-alueet.

Toisella toimintakaudella aluetyön tärkeä painopiste on kuntien kanssa tehtävä yhteistyö. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt kuntia nimeämään kaksi edustajaansa VIP-verkoston yhdyshenkilöiksi. Toisen henkilön toivotaan olevan oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinoinnista kunnassa vastaava henkilö ja toisen opiskeluhuollon palveluita edustava. Nämä ns. VIPU-yhdyshenkilöt saavat tietoa vaativan erityisen tuen kehittämisestä VIP-verkostossa, ja heille järjestetään maksutonta koulutusta, erilaisia tilaisuuksia ja webinaareja. VIPU-henkilöt tuovat kuntien ja koulujen kehittämistarpeita tiedoksi verkoston kehittämistyön suunnittelua varten.

Alueellisen toiminnan lisäksi VIP-verkostossa tehdään erilaisten teemojen ympärille keskittyvää yhteistyötä. Yksi päättyneellä kaudella käsitellyistä teemoista oli koulua käymättömät oppilaat. Tämän teeman kehittämistyö jatkuu opetus- ja kulttuuriministeriön johtamassa Sitouttavan kouluyhteistyön hankkeessa. Muita teemaryhmiä olivat toiminta-alueittain järjestettävä opetus sekä sijoitetut lapset ja nuoret. Nämä kaksi teemaryhmää jatkavat kehittämistyötä alkaneella kaudella. Uutena teemaryhmänä on aloittanut käytöksellään oireilevien lasten ja nuorten problematiikkaan perehtyvä ja heidän tarvitsemaansa tukea kehittävä ryhmä.

Valtion koulukotikoulu, Elmeri-koulut, sairaalaopetusyksiköt ja Valteri ovat kehittäneet omaa Vaatu-yhteistyötään. Vaatu-työryhki perustettiin neljän eri toimijaryhmän osallistamiseksi sekä suunnittelemaan ja koordinoimaan yhteiskehittämistä. Toistensa toimintaan ja osaamiseen tutustumisen jälkeen järjestettiin vaativan konsultaation osaamista kehittävä koulutus, johon osallistui kaikkien neljän toimijan edustajia. Vuoden 2021 aikana käynnistyy moniammatillisen konsultaatiopalvelun pilotointi. Konsultaation tarkoituksena on löytää yhdessä oppilaan lähikoulun kanssa ratkaisuja lapsen tai nuoren erityisen vaativiin tuen tarpeisiin sekä vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista yhteistyötä. Opetushallituksen julkaisusarjassa on julkaistu selvitys sairaalaopetuksesta, Elmeri-kouluista ja valtion koulukotikouluista. Selvitys antaa eväitä Vaatu-toiminnan laajentamiseen ja kehittämiseen.

VIP-verkoston toimintaa kehitetään tutkimusperusteisesti. Teemaryhmät ovat tilanneet selvityksiä, kuten Jyväskylän yliopiston tilannekartoitus

Kouluakäymättömyys Suomessa ja Helsingin yliopiston Oppimisen edistymisen seuraaminen ja arviointi toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa.

Molemmat ovat ilmestyneet Opetushallituksen julkaisusarjassa Raportteja ja selvityksiä. VIP-verkoston sivuilla on julkaistu erilaisia malleja ja menetelmiä, tutkimustietoa ja kirjallisuutta sekä materiaaleja opetushenkilöstön, moniammatillisten toimijoiden ja vanhempien käyttöön.

VIP-verkoston arviointi toteutettiin ulkopuolisena arviointina. Tekijöinä olivat edellä mainitun Vaatu-toimijoiden selvityksen tehneet dosentti Jyrki Huusko (Itä-Suomen yliopisto) ja dosentti Tanja Äärelä (Lapin yliopisto). Tutkijat totesivat raportissaan, että VIP-kehittämistoiminnan keskeisimmiksi ansioiksi kolmen ensimmäisen toimintavuoden aikana nousivat kyselytutkimukseen osallistuneiden vastausten perusteella vaativan erityisen tuen tarpeiden tietoisuuteen nostaminen, tarpeelliseksi koetun kehittämisprosessin käynnistäminen ja yhteistyöverkostojen syntyminen. Toiselta toimintakaudelta odotetaan jatkokehittämistä. Tutkimusperustaisuus arvioitiin kehittämistoiminnassa vahvaksi. Koulutus- ja verkostoitumistilaisuudet saivat Äärelän ja Huuskon mukaan runsaasti kiitosta. Myös tämä selvitys julkaistiin vuonna 2021 Opetushallituksen sarjassa Raportteja ja selvityksiä (<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/sairaalaopetus-elmeri-koulut-ja-valtion-koulukotikoulut>).

Selvityksen pohjalta on linjattu, että VIP-verkoston yksi tärkeä painopiste alkaneella toimintakaudella on yhteistyön vahvistaminen opettajankoulutuksen kanssa. Tähän hyvän pohjan luo TUVET-hankkeessa tehty kehittämistyö, joka on osaltaan tukenut kansallisen VIP-verkoston toimintaa. Olen kokenut, että meillä toimijoilla on vahva yhteinen näkemys toimia vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten parhaaksi ja heidän etunsa mukaisesti. Kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin haastavissa tilanteissa tarvitaan uusia yhteistyön rakenteita ja konkreettisia toimintamalleja sekä osaamisen vahvistamista ja jakamista monialaisten toimijoiden kesken. Tähän tarvitaan jatkossakin meidän kaikkien myötävaikutusta.

Miten kaksi kehittämistoimintaa (TUVET ja VIP) vahvistivat toinen toistaan?

Terhi Ojala

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opetuksen ja koulunkäynnin kehittämistarve nostettiin kansallisesti näkyviin 2010-luvun alkupuolella, jonka jälkeen teema onkin pysynyt varsin pitkäjänteisesti tarkastelun ja kehittämisen kohteena. Vuonna 2011 käynnistyi teemaan syventyvä VETURI-tutkimus- ja kehittämishanke opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella Helsingin ja Jyväskylän yliopistoiden johtamina. Hankkeessa muun muassa lanseerattiin käyttöön uusi käsite vaativa erityinen tuki. VETURIn tutkimusten ja selvitysten tulokset tukivat aiempia kenttähavaintoja epäkohdista ja jopa puutteista vaativan erityisen tuen opetuksen organisoinnissa, normistotulkinnoissa, pedagogisissa valinnoissa, käytössä olevissa malleissa ja menetelmissä ja niin edelleen. Näiden tutkimustulosten ja useiden kenttähavaintojen yhteisvaikutuksena käynnistyi merkittävä lumipalloefekti vuonna 2015, jolloin opetus- ja kulttuuriministeriö asetti vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän jaostoi-neen. Sen loppuraportti (2017) sisältää 12 kehittämis ehdotusta ja oivan yleis-katsauksen vaativan erityisen tuen tilasta Suomessa. Yksi kehittämis ehdotus toimeenpantiin vuosina 2018–2020 kansallisena VIP-verkostona ja vaativan erityisen tuen monialaisena kehittämisenä viidellä erityisvastuualueella var-sin menestyksekkäästi. Tuona aikana muun muassa luotiin verkostoja ja ke-hitettiin yhteistyötä monialaisten toimijoiden kesken, tarkasteltiin kunnallisia ja alueellisia vaativan erityisen tuen palvelupolkuja, sudenkuoppia ja onnis-tumisia, paneuduttiin keskeisiin teemoihin sekä käynnisteltiin niin sanottua vaatu-yhteistyötä sairaalaopetuksen, Elmeri-koulujen, valtion koulukotikou-lun ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin kesken. VIP-verkoston vakiinnutta-minen käynnistyi vuonna 2021, ja se jatkuu vuoden 2022 loppuun saakka, kuten Pirjo Koivula edellisessä luvussa toteaa.

VIP-verkoston etenemistä kohti sen tavoitteita vahvasti oivallisesti TU-VET-tutkimushanke, joka paneutui vaativan erityisen tuen tutkimusperus-taiseen monipuoliseen kehittämiseen. Jo hankkeen rahoitushakemus lin-kitti samaan tematiikkaan paneutuvat kehittämistoiminnot keskinäiseen

yhteistyöhön ja synergiaan. Lisäksi TUVET yhdisti merkitykselliseen yhteiseen työhön Itä-Suomen, Jyväskylän, Helsingin ja Tampereen yliopistot sekä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin.

VIP-verkoston eräänä päätavoitteena oli ja on edelleenkin yhteistyön lisääminen tutkimuksen ja opettajankoulutuksen kanssa. TUVET-hanke on lisännyt vaativan erityisen tuen tietoutta ja osaamista opettajankoulutuksen sisältöihin ja täydennyskoulutustarjontaan, mikä edistää myös VIP-verkoston tavoitteiden saavuttamista. TUVET on tuottanut VIP-verkoston toimijoiden tietoon ja käyttöön runsaasti uutta tutkimustietoa ja -materiaalia. Temaattisesti yhteen kiedotut kehittämistoimet hyödyttivät hyvällä tavalla molempia osapuolia: VIP-verkoston alueelliset verkostopäivät toimivat TUVET-tutkijoille aineistonkeruualustoina. Hankkeen laadukkaita täydennyskoulutuksia ja materiaaleja on markkinoitu ja mainostettu VIP-verkoston toimijoille. Loppupäätelmänä on helppo todeta, että kahden samaan tematiikkaan syventyvän tutkimus- ja kehittämistoiminnan sitominen toisiinsa ja niiden välisen yhdyspinnan vaaliminen säännöllisin tiedonvaihtotapaamisin vaikuttaa hedelmälliseltä ja toimivalta mallilta, jonka tuloksena luodaan laajaa tietoisuutta, osaamista ja myös vaikuttavuutta.

Uusin vaativan erityisen tuen pitkäkestoisen kehittämistyön huomionarvoinen huipennus oli Tampereen yliopiston psykologian professuurin sitominen kehitysvammapsykologiaan ja autismikirjoon ja Elina Kontun valitseminen tähän tehtävään vuonna 2020. Vaikuttaa siis siltä, että vaativa erityinen tuki on saanut ansaitsemansa pysyvän jalansijan.

Vaativa erityinen tuki käsite suurennuslasin alla

Henri Pesonen ja Aino Äikäs

TUVET-hankkeen aikana haluttiin tarkentaa vaativa erityinen tuki -käsitettä. Tarve käsitteen tarkastelulle ja jäsentämiselle on syntynyt ensisijaisesti opetustyöstämme yliopistossa (ks. Lisätietoa opintojaksoista luvussa Vaativan erityisen tuen opintojaksojen yhteinen kehittäminen s. 17-23). Havaitsimme, että tätä laajaa käsitettä ja ilmiötä on tarpeen jäsentää, jotta pystymme painottamaan tuen monialaisuutta ja vaativaa, vahvaa tukea muun muassa millä tahansa perusopetuksen tuen portaalla opettaessamme opiskelijoita vaativan tuen sisällöistä.

Vaikka vaativa erityinen tuki -käsite on tunnustettu kymmenen viime vuoden aikana esimerkiksi erilaisissa julkaisuissa (esim. OKM, 2017; Ruutu, 2019), kentän toimijat saattavat pitää sitä esimerkiksi ylimääräisenä osana oppimisen ja koulunkäynnin tukea. Kaiken kaikkiaan käsite on levitessään saanut erilaisia merkityksiä ja tuen toteuttamisen käytänteitä. Alun perin vaativalla

erityisellä tuella nimittäin tarkoitettiin tukea, joka kohdistuu lapsiin ja nuoriin, jotka tarvitsevat vahvaa moniammatillista tukea millä tahansa perusopetuksen tuen portaalla, joita ovat yleinen, tehostettu ja vaativa tuki. (Kontu ym., 2015).

Lähdimme siis pohtimaan ja jäsentämään vaativa erityinen tuki -käsitettä. Kasvatustieteellinen design-tutkimus ohjasi työskentelyämme, kun kehitelimme havainnollistavaa kuviota opetuksemme tueksi. Design-tutkimuksen periaatteet ohjasivat pohtimaan käsitettä uudestaan usean eri vaiheen kautta. Tätä käsitteen tarkastelua on siis tehty tutkimusperustaisesti (Äikäs & Pesonen, hyväksytty julkaistavaksi). Kuvion design-prosessissa on hyödynnetty aineistoina VIP-verkostossa kerättyä tietoa sekä TUVET- ja VIP-miniseminaareissa syntyneitä keskustelumuistiinpanoja. Näissä TUVET- ja VIP-miniseminaareissa on ollut edustajia VIP:n kaikilta viideltä toiminta-alueelta valtakunnallisesti, toimijoita VIP:n teemaryhmistä sekä ohjausryhmän jäseniä. Mukana miniseminaareissa oli myös OPH:n ja OKM:n oppimisen ja koulunkäynnin tuen ydintoimijoita. Voinee siis todeta, että kuvioon johtaneessa design-tutkimuksessamme on ollut mukana laaja joukko rautaisia ammattilaisia! Olemme siis säännöllisesti kuulleet näitä eri asiantuntijoita TUVETin seminaareissa. Tällainen vuoropuhelu eri toimijoiden kanssa on hyvin tyypillistä design-tutkimukselle. Palasimmepa myös kyselyaineistoihin prosessin aikana, jotta kuvio täydentyi ja vahvistui entisestään.

Perusopetuksen oppilas vaativan monialaisen tuen keskiössä

Seuraavan sivun kuviossa (Kuvio 5) havainnollistetun vaativan monialaisen tuen perustana on laadukas perusopetus ja kaikkia oppilaita tukeva toimintakulttuuri, jota inklusiivisen kasvatuksen ja koulukulttuurin hengessä edistään koko oppilaitoksen tasolla. Kaikkia oppilaita tukevaan perusopetuksen toimintakulttuuriin sisältyvät oppilaitoksessa työskentelevien aikuisten arvot ja asenteet tukea tarvitsevien monimuotoisuutta kohtaan. Toimivan vaativan monialaisen tuen kannalta tärkeimpänä koko koulun taholta järjestettynä tukimuotona on toimiva yhteisöllinen oppilas- ja opiskeluhoito. Näitä osa-alueita havainnollistamme kuviossa taustalla vaikuttavalla suurimmalla osatekijällä, jonka tulee olla vaativan monialaisen tuen takaajana. Näiden osa-alueiden kivijalkana on myös lainsäädäntö, joka antaa vahvan pohjan ja

kehyksen laadukkaalle perusopetukselle. Yksilökohtainen oppilas- ja opiskelijahuolto, joka toimii moniammatillisesti, dialogisesti ja suunnitelmallisesti, sisältää myös tuen järjestämisen kannalta oleelliset osa-alueet, jotta kaikkia oppilaita voidaan tukea. Perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido, kehitysvammahuolto ja sosiaalitoimi ovat monipuolisesti mukana lapsen tai nuoren elämässä tukemassa niin koulupolun sujumista kuin muitakin elämän osa-alueita lapsen tai nuoren yksilöllisten tuen tarpeiden mukaisesti. Vaativaa monialaista tukea tarvitsevaa lasta tai nuorta tukemassa tarvitaan usein myös laajan osaamisen oppilaitoksia tai yksikköjä. Tällaisia asiantuntevia tahoja ovat erityishuollon palveluiden yhteyteen sijoittuvat Elmeri-koulut, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, sairaalaopetus, valtion koulukotikoulut ja kunnalliset erityiskoulut. Yhteistyö näiden oppilaitosten kanssa on vaativassa monialaisessa tuessa oleellista. Lapsi tai nuori ja hänen perheensä, huoltajansa tai sijaishuoltajansa ovat kaiken keskiössä. Kuviossa havainnollistetut osa-alueet voivat olla eritasoisina ja -laajuisina mukana lapsen tai nuoren tuen järjestämisessä.

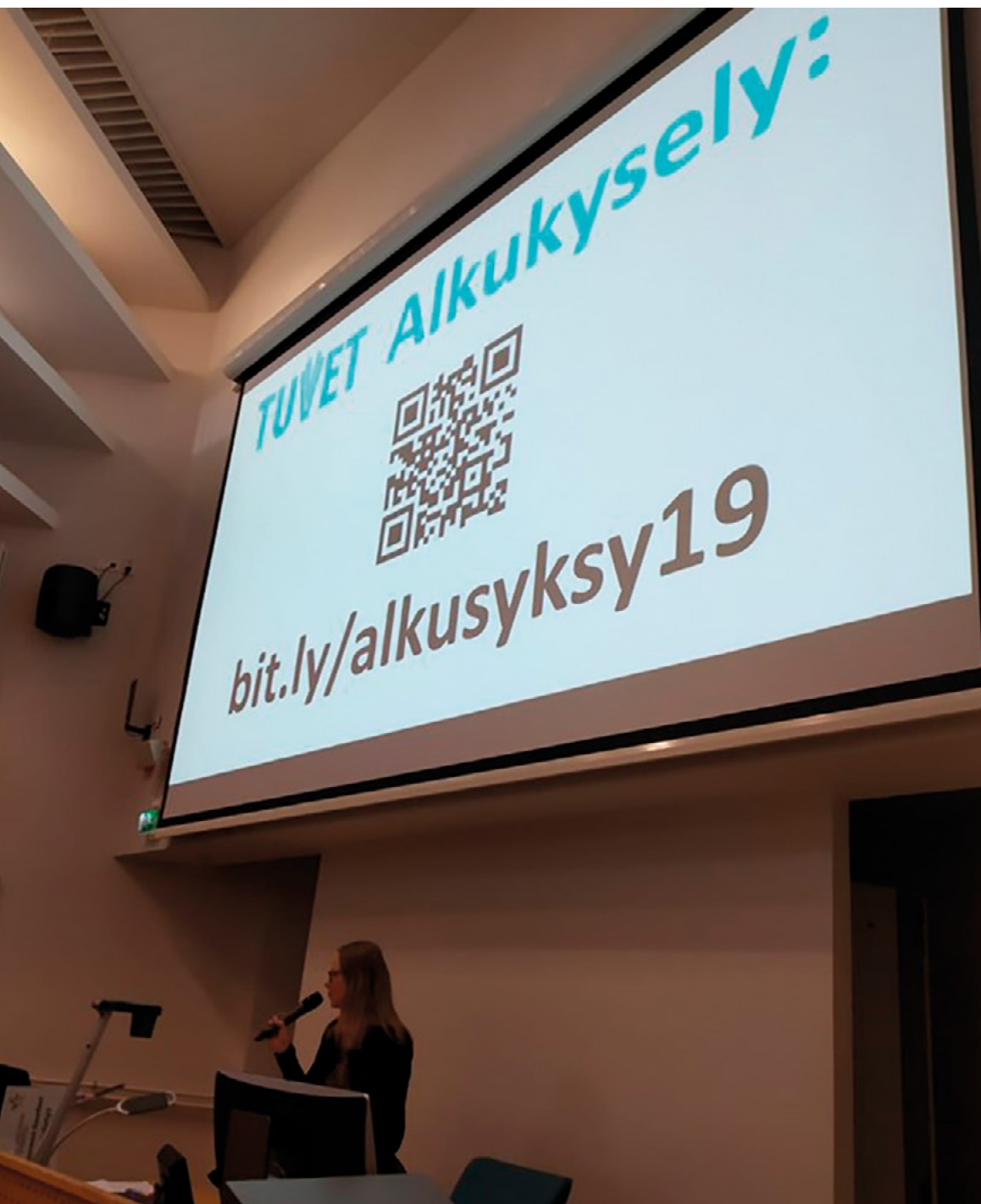
Kuvio 5. Perusopetuksen oppilas vaativan monialaisen tuen keskiössä

Vaikka tuloksena syntynyt kuvio ja käsite vaativa monialainen tuki on tutkimuksemme perusteella mahdollisesti yksi eteenpäin vietävä käsite, ehdottomasti tarvitaan jatkotutkimuksia, joiden avulla kuviota ja käsitettä voidaan vahvistaa entisestään. Vaativan monialaisen tuen käsitteen synonyyminä voidaan käyttää vaativa tuki -käsitettä, joka on jo jalkautunut kielenkäyttöön vaativan monialaisen tuen ilmiöstä keskusteltaessa (ks. esim. VAKA-TUVET, 2021). Kaiken kaikkiaan kuvio on osoittautunut hyvin tarpeelliseksi. Tällä design-tutkimuksen tuloksena syntyneellä kuviolla ja käsitteellä on pysytty ratkaisemaan käytännön opetustyöstä noussut ongelma. Olemme muun muassa havainneet opiskelijoiden kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa, että kuvio ja käsite selventävät ja jäsentävät perusopetuksessa kompleksista ilmiötä. Opiskelijoilta kerätyssä palautteestakin (2020–2021) on ollut havaittavissa, että opiskelijat sisäistävät asian paremmin kuin aikaisemmin eli aikana ennen tätä kuviota. TUVET-hankkeen tavoitteena on ollut vahvistaa osaamista vaativan erityisen tuen kontekstissa, ja tämän kuvion rakentumisen myötä olemme tutkimusperustaisesti tuoneet yhteiseen keskusteluun myös käsitteet ja niiden kautta merkitysten rakentumisen, joka voi olla erityispedagogiikan kehittymisen näkökulmasta uutta avaavaa.

Lähteet:

- Kontu, E., Pirttimaa, R., Ojala, T., Kokko, T., Rätty, L., Lassinpelto, O-P. & Pesonen, H. (2015). Loppuraportti opetus- ja kulttuuriministeriölle: Vaativan erityisen tuen tutkimus- ja kehittämishanke VETURI vuosina 2012–2015. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö [OKM] (2017). Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa. Kehittämisyhmän loppuraportti 34. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Ruutu, P. (2019). Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa hoidettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukeminen perusopetuksessa ja sairaalaopetuksen koetut vaikutukset koulunkäyntiin. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305843/Psykiatr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- VAKA-TUVET. (2021). Vaativa tuki varhaiskasvatuksessa. <https://uefconnect.uef.fi/tutkimusryhma/vaativa-tuki-varhaiskasvatuksessa-vaka-tuvet/>

Äikäs, A. & Pesonen, H. (hyväksytty julkaistavaksi). Vaativa erityinen tuki perusopetuksessa: käsitteen tarkastelua design -tutkimuksen avulla. NMI-Bulletin.

HANKKEEN ARVIOINTIA

Koronapandemian vaikutus hankkeen toteutukseen

Eija Kärnä

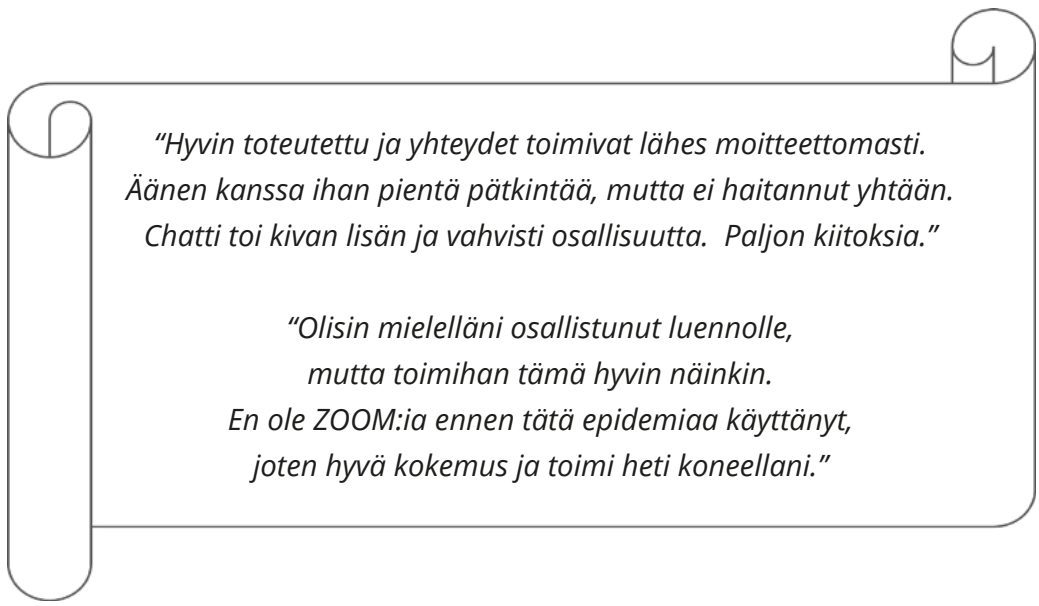
TUVET-hanke käynnistettiin joulukuussa 2018, ja vuonna 2019 toimenpiteitä toteutettiin hankesuunnitelman mukaisesti. Keväällä 2020 COVID-19-pandemian levittyä Suomeen hankkeen toimintoja jouduttiin mukauttamaan jonkin verran. Hankkeen kerran kuukaudessa järjestetyt tapaamiset jatkuivat normaaliin tapaan, sillä ne oli toteutettu etäyhteydellä jo ennen pandemiaa. Sen sijaan puolivuositain kasvokkain pidetyt, päivän kestäneet kehittämis- ja ideointikokoukset siirrettiin verkkovälitteisiksi. Ennen pandemiaa hankkeella ehti olla kolme kasvokkain tapahtunutta kehittämispäivää. Loput kaksi kehittämispäivää järjestettiin verkkovälitteisesti. Vaikka virtuaalinen kehittämispäivä mahdollisti hankkeen asioiden käsittelyn ja ideoiden jakamisen, työskentelyajat päivien aikana pidettiin lyhyempinä kuin tapaamisissa kasvokkain, sillä verkkovälitteinen kommunikaatio ja viestintä kuormittivat osallistujia enemmän. Kaiken kaikkiaan yhdessä työskentely virtuaalisesti koettiin mahdollisuudeksi, joka väistämättä opetti hankkeessa mukana olleille uusia tekniisiä kokoustamisen ja yhdessä tekemisen tapoja. Jatkossa lienee itsestään selvää jo suunnitteluvaiheesta alkaen rakentaa hybridimaisesti toteutettavia hankekokonaisuuksia.

Opettajankoulutuksen kehittämisen toimenpiteisiin pandemia vaikutti siten, että hankkeeseen liittyvät kehitettävät opintojaksot siirtyivät verkkovälitteisiksi kaikissa kolmessa hankkeeseen osallistuvassa yliopistossa. Muutoksen takia opintojaksojen sisältöjä jouduttiin muokkaamaan hieman etätoteutukseen soveltuviksi. Muutosta hankaloitti nopea aikataulu, jolla opetuksen muokkaaminen täytyi toteuttaa. Nopeasta aikataulusta huolimatta kaikki kehitettävät opintojaksot toteutettiin onnistuneesti verkkovälitteisesti. Hankaluudestaan huolimatta muutokset opetusten toteuttamistavoissa tuottivat myös ylimääräistä hyvää, sillä ne kohensivat sekä opintojakson

opettajien että opintojaksoa suorittavien opiskelijoiden tietoteknisiä taitoja. Hyvät tietotekniset taidot ja valmiudet ovat puolestaan entistä tärkeämpi opettajille tulevaisuudessa. Tässä suhteessa pandemia vaikutti suotuisasti opettajaksi opiskelevien tietotaidon kehittymiseen.

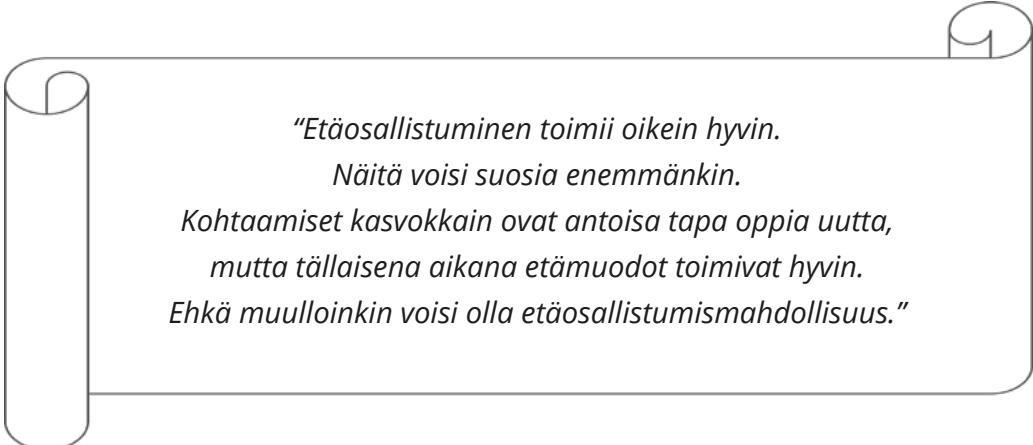
COVID-19-pandemia vaikutti myös TUVET-hankkeen täydennyskoulutusten järjestämiseen. Koronatilanne paheni kesken kevään 2020 koulutuskierroksen. Tämän vuoksi kaksi ensimmäistä lähikoulutusta pidettiin suunnitelman mukaisesti ja loput kolme yhdistettiin yhdeksi webinaariksi. Webinaarin esiintyjistä Lauri Rätty nappasi nopeasti haltuun ajankohtaisen etäopetusteen esittelemällä esimerkin toimivasta etäopetusmallista kahdessa pienryhmässä.

Nopeiden muutosten vuoksi kaikki ilmoittautuneet eivät voineet osallistua alkuperäiseen koulutuspäiväänsä, jonka vuoksi tarjosimme koulutuswebinaarin tallenteena kahden viikon ajan. Palautteissa saimme kiitosta siitä, että koulutuksen perumisen sijasta muutimme koulutuspäivän toteutustavan webinaariksi. Saimme mm. seuraavia palautteita:

*“Hyvin toteutettu ja yhteydet toimivat lähes moitteettomasti.
Äänen kanssa ihan pientä pätkintää, mutta ei haitannut yhtään.
Chatti toi kivan lisän ja vahvisti osallisuutta. Paljon kiitoksia.”*

*“Olin mielelläni osallistunut luennolle,
mutta toimihan tämä hyvin näinkin.
En ole ZOOM:ia ennen tätä epidemiaa käyttänyt,
joten hyvä kokemus ja toimi heti koneellani.”*

“Etäosallistuminen toimii oikein hyvin.

Näitä voisi suosia enemmänkin.

*Kohtaamiset kasvokkain ovat antoisa tapa oppia uutta,
mutta tällaisena aikana etämuodot toimivat hyvin.*

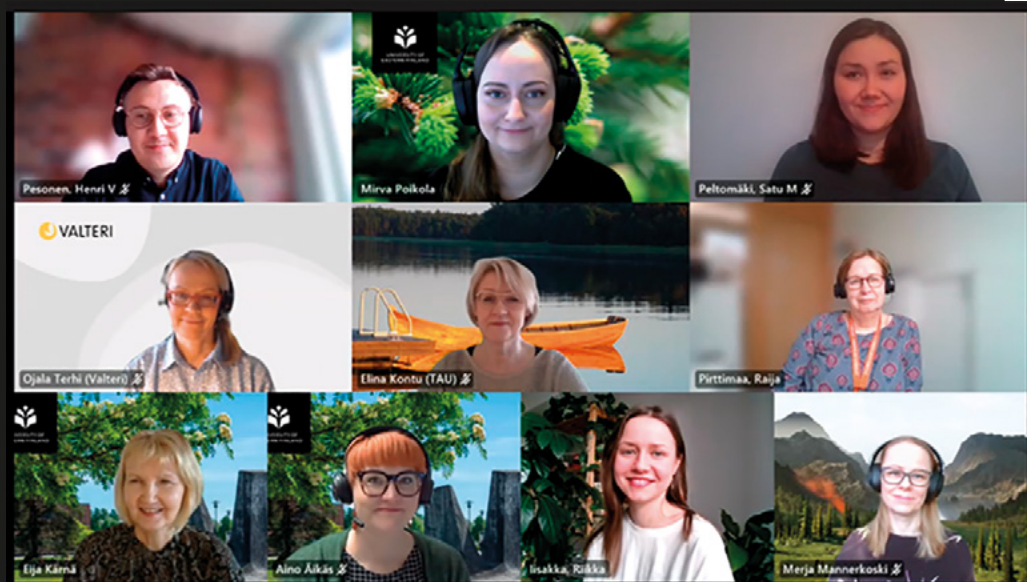
Ehkä muulloinkin voisi olla etäosallistumismahdollisuus.”

Kesäkuussa tehtiin hankkeessa mukana olevien yliopistojen linjausten mukainen ennakoiva päätös, jonka mukaan syksyn koulutukset tarjottiin vain webinaareina. Tämä edellytti sekä hankkeelta että kouluttajilta digitoituksen ja -pedagogiikan haltuunottoa. Webinaaria valmisteltiin yhteisellä suunnittelulla vastaavien projektitutkijoiden Merja Mannerkosken ja Mirva Poikolan sekä kouluttajien kesken. Tavoitteena oli mahdollistaa vuorovaikutuksellisuutta myös webinaaritoteutuksessa. Käytännössä vuorovaikutustyökaluina kokeiltiin sanapilviä, Zoomin Break out -huoneita, Flinga-taulua ja chatin aktivointia. Samalla pystyimme vinkkaamaan näitä digityökaluja osallistujillemme osaksi heidän työtään.

Osallistujia oli webinaareissa jotakuinkin saman verran kuin lähikoulutuksissa. Erityisesti aikataulujen joustavuus ja etäosallistuminen mahdollistivat osallistumisen eri puolilta Suomea. Uskomme, että tämä toteutusmuoto palvelee kiireisiä opettajia ja ammattilaisia, jotka eivät voi irtautua työstään kokonaiseksi työpäiväksi.

Webinaareiksi muutetut koulutukset vaikuttivat myös hankkeen toteutumiseen myös siten, että hankkeelle haettiin puolen vuoden jatkoaika ja jatkoajalle palkattiin matkakuluista säästyneillä rahoilla kaksi projektitutkijaa ja yksi tuntityösuhteessa toiminut projektitutkija. Projektitutkijoiden työn tuloksena hankkeelle syntyi kaksi katsausta opetuksellisista menetelmistä, joita opettajat voivat hyödyntää vaativaa tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksessa.

Kokonaisuutena arvioiden pandemian vaikutus TUVET-hankkeen toteuttamiseen oli vähäisempi kuin pandemian puhjettua saattoi olettaa. Suurimmat muutokset kohdistuivat koulutusten ja hankkeen kokousten toteuttamiseen sekä hankkeen toteuttamisajan pidentämiseen. Jouduttiin luopumaan kasvokkain tapahtuvista tilaisuuksista ja siirtymään verkkovälitteiseen työskentelyyn. Nopeasta aikataulusta huolimatta muutokset onnistuttiin tekemään hämmästyttävän sujuvasti. Näin ollen hankkeen eteneminen hankesuunnitelman mukaisesti onnistui. Verkkovälitteinen toiminta myös lisäsi sekä hankkeen toimijoiden että hankkeen toimintaan osallistuneiden opettajien ja muiden ammattilaisten sekä opiskelijoiden tietoteknisiä taitoja. Tässä suhteessa pandemia nopeutti tulevaisuuden työelämässä tarvittavien taitojen oppimista ja käyttöönottoa. Hankkeen pidennetty toteuttamisaika puolestaan mahdollisti lisämateriaalin tuottamisen vaativan erityisen tuen tarpeiden huomioimiseksi opetuksessa.

Mitä opittiin ja mitä jatkossa?

Raija Pirttimaa ja Eija Kärnä

Kolmen yliopiston ja VIP-verkoston sekä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin kanssa tiiviisti yhteistyössä toteutettu hanke opetti ja antoi paljon toteuttajille ja hankkeen järjestämiin tapahtumiin osallistuneille. Hankkeessa kehitettiin yliopistojen yhteistyötä ja yhteistyönä useita vaativaan erityiseen tukeen liittyviä opintokokonaisuuksia sekä sisällöllisesti että menetelmällisesti. Yhteistyö mahdollisti myös eri yliopistojen opintojaksojen sisällöllisen yhdenmukaistamisen ja yhteistyön lisäämisen yhteisesti toteutetun opintokokonaisuuden myötä. Hankkeen aikana vahvistui ajatus, että yhteistyötä pitää jatkaa, sillä se mahdollistaa vaativan erityiseen tukeen liittyvän opettajankoulutuksen kehittämisen jatkossakin. Hanketoimijoiden keskinäisessä yhteistyössä toteutui luontevasti myös niin sanottu mestari–kisälli-asetelma. Hankkeessa oli mukana useita kokeneita tutkimus- ja kehittämiskonkareita samoin kuin noviiseja ja opiskelijoita, joilla oli tuoreita ja ajatuksia ravistelevia ideoita ja mielipiteitä. Eri-ikäisten toimijoiden moninäkökulmainen keskustelu ja yhteistyö rikastuttivat kaikkia hankkeen toimijoita.

Hankkeen järjestämä täydennyskoulutus kokosi yhteen sekä opetusalan ammattilaisia eri asteilta että muita ammattilaisia, joiden työ liittyy vaativaan erityiseen tukeen. Seminaarit saivat hyvän vastaanoton, vaikka puolet aiotuista 20 alueellisista koulutuksista jouduttiin muuttamaan webinaareiksi COVID-19-pandemian takia. Muutos kuitenkin osoitti, että webinaari voi olla yhtä tehokas täydennyskoulutusmuoto kuin kasvokkain tapahtuva koulutus. Tämä näkyi ainakin siten, että sekä kasvokkain että verkossa tapahtuneisiin koulutuksiin osallistui suurin piirtein sama määrä ihmisiä. Webinaari on myös kustannustehokas tapa tavoittaa täydennyskoulutuksen kohderyhmiä, sillä koulutuksiin ei tarvitse matkustaa vaan osallistuminen onnistuu joustavasti omalta työpaikalta tai kotoa. Myös täydennyskoulutuksien maksuttomuus sai kiitosta osallistujilta.

Hankkeen täydennyskoulutuksista kerätty tieto osoittaa, että opettajat ja muut erityisen tuen ammattilaiset tarvitsevat edelleen lisää tietoa vaativasta erityisestä tuesta. Koulutuksien sisältöjen tulee olla suunnattu nimenomaan heille. Esimerkiksi käsitykset vaativasta erityisestä tuesta olivat monenlaisia,

ja siksi myös vaatimaan erityisen tuen antamiseen liittyvät toimenpiteet ymmärrettiin eri tavoin. Hankkeen aikana syntyikin ajatus korvata vaativa erityinen tuki-käsite vaativa tuki -käsitteellä. Ajatusta tukemaan saatiin hankkeen aikana myös empiiristä tutkimusta.

Hanke on ollut näkyvästi esillä, ja hankkeen tuloksista on kerrottu opetus- ja kulttuuriministeriön Oikeus Oppia -työryhmän kokouksissa. (Oikeus oppia on koulutuksellisen tasa-arvon ja positiivisen erityiskohtelun edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmisteleva työryhmä). Vuonna 2021 käynnistynyt Opetushallituksen rahoittama VAKA-TUVET-hanke jatkaa varhaiskasvatuksen kontekstissa TUVET-hankkeessa hyväksi havaittua koulutus- ja kehittämistyötä. Hankkeen kotisivut ovat käytettävissä hankkeen päättymisen jälkeen viisi vuotta vuoden 2026 loppuun saakka. Tämän lisäksi kotisivut on linkitetty meneillään olevan opettajankoulutuksen HOHTO (Hyvinvoinnin ja oppimisen tuki opettajankoulutuksessa) -kehittämishankkeen verkkosivuille.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
PEDAGOGISKA FAKULTETEN
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

ISBN 978-952-61-4433-7 (NID.)
ISSN 978-952-61-4434-4 (PDF)